

מראה מקומות ללימוד עיני רפואה

בשבת - א

פיקוח נפש

מקור

משנה יומא פג.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פג עמוד א
משנה. מי שאחזו בולמוס - מאכילין אותו אפילו דברים טמאים, עד שיאורו עיניו. מי שנשכו כלב שוטה - אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ורבי מתיא בן חרש מתיר. ועוד אמר רבי מתיא בן חרש: החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת. מי שנפלה עליו מפולת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק נכרי ספק ישראל - מפקחין עליו את הגל. מצאוהו חי - מפקחין, ואם מת - יניחוהו.

גמ' פה. וכבר הי' ... פה: דלית ליה פירכא (בשטחיות)

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד א
וכבר היה רבי ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך, ולוי הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן. נשאלה שאלה זו בפניהם: מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת? נענה רבי ישמעאל ואמר: דאם במחתרת ימצא הגנב. ומה זה, שספק על ממון בא ספק על נפשות בא, ושפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל - ניתן להצילו בנפשו, קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת. נענה רבי עקיבא ואמר: הוכי יזד איש על רעהו וגו' מעם מזבחי תקחנו למות. מעם מזבחי - ולא מעל מזבחי. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא להמית, אבל להחיות - אפילו מעל מזבחי. ומה זה, שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו, ועבודה דוחה שבת - קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת. נענה רבי אלעזר ואמר: ומה מילה, שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם - דוחה את השבת, קל וחומר לכל גופו - שדוחה את השבת. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אאת שבתתי תשמרו יכול לכל - תלמוד לומר אך - חלק. רבי יונתן בן יוסף אומר: בכי קדש היא לכם - היא מסורה בידכם, ולא אתם מסורים בידה. רבי שמעון בן מנסיא אומר: גושמרו בני ישראל את השבת, אמרה תורה: חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה. אמר רב יהודה אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא: דידי עדיפא מדידהו, דוחי בהם - ולא שימות בהם. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, בר מדשמואל דלית ליה פרכא. דרבי ישמעאל - דילמא כדרבא, דאמר רבא: מאי טעמא דמחתרת - חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, והאי מידע ידע דקאי לאפיה, ואמר: אי קאי לאפאי - קטילנא ליה והתורה

אמרה: בא להרגך - השכם להרגו. ואשכחן ודאי, ספק מנלן? דרבי עקיבא נמי, דילמא כדאביי. דאמר אביי: מסרינן ליה זוגא דרבנן, לידע אם ממש בדבריו. ואשכחן ודאי, ספק מנא לן? וכולהו אשכחן ודאי, ספק מנא לן? ודשמואל ודאי לית ליה פירכא. אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק: טבא חדא פלפלתא חריפא ממלא צנא דקרי

רמב"ם פ"ב ממרים ה"ד

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב
הלכה ד

ויש לבית דין לעקור אף דברים אלו לפי שעה אף על פי שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקרו הוראת שעה, כיצד בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא, וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

ביאור הלכה סי' שכט ד"ה אלא לפי שעה

ביאור הלכה סימן שכט
סעיף ד

* אלא לפי שעה - ואע"ג דלא שייך הכא הטעם חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה משום דלאו דוקא שבת ה"ה שאר מצות כמו שכתב המאירי ביומא וז"ל ואעפ"י שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפילו שעה אחת שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה עכ"ל אמנם באמת נראה דכל זה הוא לטעמא בעלמא אבל לדינא לא תלוי כלל במצות דאין הטעם דדחינן מצוה אחת בשביל הרבה מצות אלא דחינן כל המצות בשביל חיים של ישראל וכדיליף לה שמואל מוחי בהם כדכתב הרמב"ם פ"ב מהלכות שבת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוה בעולם וכמו כן לכל הני תנאי דילפי לה ממצב וממילה וממחותרת מוכרח דאחיים של אדם קפיד רחמנא (בר מההיא דחלל שבת אחת וכו') וכן מוכרח לשמואל דאמר גבי תינוק מושלך ברוב א"י דמפקחין אע"פ דעל פי דין יהיה א"י גמור ולא יקיים שום מצוה אעפ"כ כיון דבפקוח נפש אין הולכין אחר הרוב חיישין שמא מישראל הוא. ולפ"ז ברור דאפילו קטן מרוצץ נמי מחללין אעפ"י דלא ישמור שבתות גם לא יתודה ולא יבוא לכלל גדול אעפ"כ מחללין וכמו כן ה"ה חרש ושוטה אע"ג דאין בני מצות מ"מ מחללין עליהם דהא דלא מקיימי מצוה הוא משום אונסייהו ולא נפיק מכלל זה אלא ישראל מומר להכעיס דעובר במזיד אבל חרש ושוטה התורה פטרינהו מחמת אונסייהו ומלבד זה גבי חרש ושוטה פשיטא דמחללין עליהם שבת דהא אפילו נהרגין עליהם דגם הם בכלל איש כי יכה כל נפש כל דהוא נפש כמו קטן וגם הם בכלל לא תעמוד על דם רעך כשאר ישראל ובפירוש אמרה תורה לא תקלל חרש ומלקין עליהן (אע"פ דישאל רשע מותר לקלל שאני התם דכתיב ונשיא בעמך בעושה מעשה עמך) ומלקות נמי ממיני מיתה הם כמבואר בסנהדרין דף י'. ולא ידעתי מה היה לו לבעל הלכות קטנות שנסתפק בזה אם מחללין ואם הורגין עליו ודבריו תמוהים מאד עי"ש היטב. ודע עוד דה"ה גוסס נמי מחללין עליו בפקוח הגל או אם רופא אומר שסממנים אלו יועילו לו להאריך רגעי חיייו דהא מרוצץ נמי גוסס הוא וגרע מגוסס דליכא בזה אפילו מיעוטי דמיעוט אעפ"כ משום חיי שעה מחללין עליו וכמו כן גוסס וכ"כ האו"ה בשם סמ"ג וסמ"ק וז"ל מצאוהו חי אע"פ שנתרוצץ מוחו ואינו יכול לחיות כ"כ מעט מפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי שעה כדאמר במס' שמחות המעצים עיניו של מת הרי הוא שופך דמים עכ"ל וכ"כ תוס' בנדה דף מ"ד אלא דהם באו מטעם דמיעוט גוססים לחיים ואין הולכין בפקוח נפש אחר רוב ולכאורה תמוה דהא אפילו בודאי מת מ"מ חיי שעה יש ע"י פיקוח הגל ובשביל חיי שעה מפקחין ואפשר דהתוס' כללו בזה היכי דהרופא נותן לו סימנים ואומר שיתרפא לגמרי עי"ז דמותר לסמוך עליו ולחלל שבת

בבישולם וכדומה דמיעוט גוססין לחיים וסומכין עליו בעניני פק"נ אבל אם היו אמרינן דאפילו מיעוט ליכא א"כ בודאי משקר. ודע עוד שראיתי בפמ"ג שכתב דמי שהיה חייב מיתת ב"ד [בימים הקדמונים] ונפל עליו הגל דמפקחין עליו דהלא אין ממיתין אותו בשבת וחיי שעה יש עכ"פ ולענ"ד לא נהירא כלל דהתורה חסה על חיי שעה היינו למי שחסה על חיים שלו לאפוקי בזה דגברא קטילא הוא מחמת רשעתו ולא עדיף מרועי בהמה דקה דקי"ל ביו"ד קנ"ח דאין מעלין אותו מן הבור:

[מנחת אשר שמות סי' ס אות א]

במקור ההלכה דפקו"נ דוחה כל התורה כולה

כדי שיחיה כולו, כך בי"ד מורין בזמן מן הזמנים לעבור על מקצת מצוות לפי שעה כדי שיתקיימו כולן כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", הרי לן גם מדברי הרמב"ם שסברא זו תורת אמת היא ולא נדחתה מן ההלכה.

ויש בה כמה נפ"מ להלכה כפי שיבואר לקמן, אלא דמסברא זו לא ידענו אלא ודאי פקו"נ ולא ספיקו ומשו"ה צריכין לדרשה ד"וחי בהם" כמבואר בגמ' ביומא.

ומצינו כמה חידושי הלכה שנתחדשו ע"י גדולי הדורות מכת סברא זו דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

א' כתב הר"ן ביומא (ג' ע"ג מדפי הרי"ף) דמחללין שבת כדי להציל את העובר, והביא כן מהלכות גדולות ואף דאין העובר

"ר' שמעון בן מנסיא אומר ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוא אמינא דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהם, אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא וכו' אשכחן ודאי ספק מנא לן ודשמואל ודאי לית ליה פירכא" (יומא פ"ה ע"ג).

אך באמת נראה דאף למסקנת ההלכה גם דרשה זו ד"כדי שישמור שבתות הרבה" תקפה, דאלולי שהיה זה הלכתא פסיקתא לא היה הרי"ף מביא דרשא זו, ואכן כתבו הרי"ף במס' שבת בסוף פרק שואל, הרי דגם סברא זו נפסקה להלכה. וגם הרמב"ם הביא דרשה זו בפ"ב ה"ד מממרים וז"ל "ויש לבי"ד לעקור אף דברים אלו (גזירות קדמונים) לפי שעה וכו' כשם שרופא חותך ידו או רגלו של זה

נפש שהרי מחתכין אותו אברים אברים כדי להציל את אמו כמבואר במשנה (פ"ו מהלכות מ"י) ואין ישראל חייבין על העוברין (פנה"מ"ן נ"ט), מ"מ מותר לחלל את השבת להצילן, דגם בעובר אמרינן חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. (ויש לתמוה על הפמ"ג במש"ז שכ"ח סק"א שנסתפק אם מחללין שבת להצלת העובר ולא שת לבו לדברי הרא"ש והר"ן שם במסכת יומא שכבר דנו בשאלה זו ממש).

ב' כתבו התוס' בב"מ (ק"ד ע"ג) דאליהו נטמא לבן הצרפית כדי להחיותו אף שכהן היה ואסור להטמא למת משום דפקו"ג דוחה כל התורה, והלא פשוט דקרא דוחי בהם לחיים נאמר ולא למתים אלא נראה פשוט דרק מטעם חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה הותר לעבור איסור כדי להחיות את המת.

ג' בנדרים (ל"ב ע"ג) אמרו דמשה רבינו לא נתרשל במצות מילה אלא שאמר "אמול ואצא סכנה היא וכו'" והקשה בשיט"מ שם ד"וחי בהם" לא נאמר לב"נ ולכאורה הם מצווים למסור נפשם על כל מצוותיהם ותירץ "חלל עליו מצוה אחת כדי שישמור מצוות הרבה" וכונתו כעין סברא זו דיש לבטל מצוה אחת כדי שיקיים מצוות רבות.

ד' באו"ח (ס"י ע"ג סעיף י"ד) מבואר דמי ששמע שתפסו את בתו לשמד מותר לו לשים לדרך פעמיו ולחלל את השבת להצילה, ומקור הלכה זו בשו"ת הרשב"א ומובא בב"י, והפוסקים דנו בזה דכי אמרינן לאדם חטא כדי שיזכה חבירו,

ובמג"א (שם ס"ק כ"ט) כתב דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ופשוט דמקרא ד"וחי בהם" א"א ללמוד הלכה זו דלא מדובר בחיים ומות אלא בהצלה משמד רוחני, ורק משום דאמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה אף זה בכלל. (אמנם אפשר דכל כונת המג"א רק דהוי מצוה רבה דפה"נ כדי שישמור שבתות הרבה, וככה"ג אמרינן חטא כדי שיזכה חבירו, עי"ש).

ה' בשו"ת בית יצחק אהע"ז (פ"ב ס"י ל"ט) פסק לגבי ילד שוטה דמותר להכניסו למוסד מיוחד לרפאותו ולהתכימו אף אם יאכילוהו נבילות דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ועד כאן לא כתב החת"ס בשו"ת (פ"ב פ"א ס"י ע"ג) דמוטב שיהיה שוטה כל ימיו ולא יהא רשע שעה אחת לפני המקום אלא במוסד טיפולי אבל במוסד רפואי שיש בו סיכוי לרפאותו ולהוציאו מידי שטותו מותר, עי"ש.

ו' הגרש"ק בחכמת שלמה או"ח (ס"י ע"ב סעיף מ"י) כתב לחדש דמותר לחלל שבת כדי להציל מאור עיניו של אדם אף במלאכה דאורייתא, משום דס"ל לר' יהודה דסומא פטור מן המצוות אף דהלכה כחכמים דחייב בכל מצוות התורה, מ"מ הרבינו ירוחם פסק דהלכה דפטור מכל המצוות ואף שזה נגד דעת רוב הפוסקים בפקוח נפש אין הולכין אחר הרוב, וכיון דלשיטתו סומא פטור ממצוות, אמרינן חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, עי"ש.

אמנם יש לתמוה על דבריו במש"כ דכיון דיש מי שפוסק כר"י אין הולכין בפקו"נ אחר הרוב, דמה ענין זה אצל זה והלא כיון שנפסקה הלכה כחכמים חייב בכל המצוות ולא שייך כלל זה דאין הולכין בפקו"נ אחר הרוב ברוב דעות במחלוקת הפוסקים וז"פ. ועוד דאף אם יהא פטור הלא פשוט דרק בסכנת חיים והצלת נפשות ניתנה הלכה דאין הולכין אחר הרוב ולא בהצלה רוחנית, ועוד דסומא חייב בכל הל"ת שכתורה ופטור רק ממ"ע כמ"ש התוס' בכ"מ בש"ס (ומש"כ הגרש"ק דחייב לחלל את השבת בשביל מצות ת"ת דת"ת כנגד כולם תמוה כמובן למעיין), אך ביותר תמה אני, הלא סומא יכול לקיים את כל המצוות כאינו מצווה ועושה ומקבל שכר מצוה, ומהי"ת לחלל שבת בשביל יתרת המעלה של מצווה ועושה והלא מעיקרא סבר ר' יוסף גדול מי שאינו מצווה ועושה, סוף דבר דברי החכ"ש תמוהים ובודאי שאינם להלכה.

ומ"מ חזינן דיש הלכות שנתחדשו מכת סברא זו דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה כמבואר.

והנה ביומא שם אמרו דמדרשה דחלל עליו שבת אחת לא נדע אלא ודאי פקו"נ ולא ספק ומשור"כ למדו מ"וחי בהם" דאפי' ספק, עי"ש. וביארנו לפ"ז את לשון התוס' בב"מ (ק"ד ע"ג) דאליהו בטוח היה שיחיה את בן הצרפית ופקו"נ דוחה כל התורה, ותמוה לכאורה למה כתבו שבטוח היה שיחיהו דהלא אף ספק פקו"נ

דוחה כה"ת, ולהנ"ל ניחא דכיון דרק משום שישמור שבתות הרבה מותר לחלל את השבת כדי להחיות את המת אין זה אלא בודאי ולא בספק.

אך לפי"ז יתחדש דאסור לחלל שבת בשביל הצלת עובר אלא ביכול להציל בודאי ולא בספק הצלה, אך נראה פשוט להלכה דאין הדבר כן אלא מותר לחלל את השבת בכל עניני הצלת העובר, אלא נראה בזה כמ"ש בשו"ע הרב (נסי' ע"ז נקי"ב) דלאחר שלמדנו מ"וחי בהם" דספק פקו"נ דוחה שבת בא זה ולימד על זה וממילא ידעינן דאף במה שהותר לחלל שבת כדי שישמור שבתות הרבה לא רק בודאי נאמר אלא אף בספק וממילא הדין כן לגבי הצלת העובר וכן לגבי הצלת אדם משמד וכל הנ"ל דאף משום ספק הצלה מותר לחלל את השבת.

והנה החת"ס בשו"ת או"ח סימן פ"ה ויו"ד סימן של"ח כתב לחדש דאף דכל התורה דחוויה אצל פקו"נ שבת הותרה לגבה דבשבת יש דרשה יתירה "חלל עליו שבת אחת וכו' עי"ש. ומלבד מה שלא ידעתי למה משמעות סברא זו היא הותרה משא"כ וחי בהם דמשמע דחיה, ביותר יש לתמוה דבגמ' יומא שם רצו ללמוד מקרא זו (דושמרו - חלל עליו שבת אחת וכו') דפקו"נ דוחה כל התורה ולא הקשו אלא "אשכחן ודאי ספק מנ"ל" אבל לא עלה על דעתם לומר דקרא זה מיירי רק בשבת ולא בשאר מצוות

מנחת פרישת כי תשא אשר תה

ישראל החת"ס, (ומה שכתב להוכיח מהרא"ש בשם המהר"ם מרוטנבורג בפ"ח מיומא באמת לא בא מהר"ם לחלק בין שבת לשאר איסורים אלא בין מאכ"א דהוי איסור חפצא לכל שאר איסורים דהוי בגברא עי"ש ודו"ק).

שבתורה, אלא ע"כ דאין לחלק כלל בין זה לזה לענין הצלת נפשות. ועיין עוד בלשון הרמב"ם בריש פ"ב משבת דשבת דחוייה היא אצל פקו"נ כמו כל התורה הרי דדין אחד לשבת ולכל התורה כולה ואין לחלק כלל בין זל"ז, וצע"ג בדברי רבן של

הותרה או דחוי'

גמ' יומא פד: מפני שספק ... צריכא

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פד עמוד ב

מפני שספק נפשות הוא וכו'. למה לי תו למימר וכל ספק נפשות דוחה את השבת? אמר רב יהודה אמר רב: לא ספק שבת זו בלבד אמרו, אלא אפילו ספק שבת אחרת. היכי דמי? כגון דאמדוה לתמניא יומי, ויומא קמא שבתא. מהו דתימא: ליעכב עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא, קא משמע לן. תניא נמי הכי: מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו. ולא שבת זו בלבד אמרו אלא לשבת אחרת. ואין אומרים: נמתין לו שמא יבריא, אלא מחמין לו מיד. מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת. ואין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי כותיים, אלא על ידי גדולי ישראל. ואין אומרים יעשו דברים הללו לא על פי נשים ולא על פי כותיים, אבל מצטרפין לדעת אחרת.

תנו רבנן: מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח, ואין צריך ליטול רשות מבית דין. הא כיצד? ראה תינוק שנפל לים - פורש מצודה ומעלהו. והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין - ואף על גב דקא צייד כוורי. ראה תינוק שנפל לבור - עוקר חוליא ומעלהו. והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין - אף על גב דמתקן דרגא. ראה שננעלה דלת בפני תינוק - שוברא ומוציאו, והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין - ואף על גב דקא מיכוין למיתבר בשיפי מכבין ומפסיקין מפני הדליקה בשבת והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין - ואף על גב דקא ממכיר מכוכי. וצריכא, דאי אשמועינן ים - משום דאדהכי והכי אזל ליה, אבל בור דקא יתיב - אימא לא, צריכא. ואי אשמועינן בור - משום דקא מיבעית, אבל ננעלה דלת - אפשר דיתיב בהאי גיסא ומשביש ליה באמגוזי, צריכא.

תד"ה אלא, רא"ש סי' יד עד ויסתכן

תוספות מסכת יומא דף פד עמוד ב

אלא בגדולי ישראל - ואפי' היכא דאפשר בנכרי מצוה בישראל שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה ויבא לידי סכנה.

רא"ש מסכת יומא פרק ח

סימן יד

יד מתני' מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו ואפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו: גמ' ת"ר מנין יודעים שיאורו עיניו משיבחיין בין טוב לרע. אמר אביי ובטעמו. ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל. טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה. (ר) (נבילה) ושביעית מאכילין אותו שביעית. שאלו את הראב"ד ז"ל חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר. (ש) אם יש לפניו נבילה ואין שחוט אם לא שנשחט בשבת. כי יש אומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה. והשיב דברי יש אומרים מכוונים הם אבל יש לומר כי איסור שבת כבר ניתן לדחות בהבערה ובבישול ובמחמין לו חמין. אי נמי שאי אפשר (ת) שלא יהא קטן אחד בסוף העולם. אבל אם היה החולה צריך לאכילה לאלתר (א) והנבילה מוכנת לו מיד והשחוט מתאחר לו ודאי מאכילין אותו הנבילה ואין ממתנין לשחיטה והפשט ובישו. ורבינו מאיר השיב בתשובה על זה והביא דמיון מאוכל נפש ביום טוב דשוחטין ביום טוב דאיכא עשה ולא תעשה באיסור מלאכה ומאכל נבילה דאין בה אלא לאו או לומר לנכרי לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביום טוב הוה לדידן כל אוכל נפש ביום טוב כמו בחול. והכי נמי כיון שהתירה תורה פיקוח נפש הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה (ב) כאילו עשאה בחול. והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל. ושחטה המאכל מותר אבל הנבילה המאכל עצמו אסור ואריה רביע עלה עד כאן. (ג) ואני שמעתי משום דחיישי' שמא יהא החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן:

וכל ספק נפשות דוחה את השבת לאיתויי מאי. אמר רב יהודה אמר שמואל לאיתויי (ה) אפי' ספק בשבת אחרת. היכי דמי. כגון דאמדוהו לתמני יומי ויומא קמא שבתא מהו דתימא ליעכביה עד אורתא כי היכי דלא ניחל עליה תרי שבי קא משמע לן. תניא נמי הכי מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו חמין מיד וספיקו דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת ואין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים אלא על ידי גדולי ישראל ואפילו יש שם קטנים לעשותן מיד חיישין זימנין דליתנייהו ואתי לאהדורי בתרייהו. ואין אומרים יעשו דברים הללו על ידי נשים ועל פי נכרים אבל מצטרפות לדעת אחרת. (ו) כך כתבו בספרי והלכות גדולות ובתוספתא (פט"ז דשבת). והיה קשה לריב"א למה לא יעשו על פי נשים חכמות בקיאות בספק נפשות כמו על פי אנשים וגבי יולדות נמי מחללין שבת על פי נשים. והיה ריב"א גורס אין עושין דברים אלו על פי נשים ולא על פי נכרים אבל מצטרפין לדעת אחרת כלומר אין אומרים בסכנת נפשות שלא יהו נאמנות אלא אף מצטרפין לדעת אחרת להכחיש את האנשים כנגדן. ולישנא דאבל דחוק קצת. והרב אלפס ז"ל גורס אין אומרים לעשות דברים הללו לא על ידי נשים ולא על ידי נכרים מפני שמצטרפין לדעת אחרת פ' שהנכרי יאמר אין חוששין שנעשה עבירה וכן תאמרנה הנשים. והיינו מצטרפין לדעת אחרת כלומר לטעות (ז) שאין חוששין [א] שעושה עבירה ואתי לידי סכנה:

ר"ן ד: בדפי הרי"ף ד"ה ואין עושין

הר"ן על הרי"ף מסכת יומא דף ד עמוד ב
ואין עושין הללו דברים ע"י עובדי כוכבים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ע"י כותים מפני שמצטרפין לדעת אחרת. כך היא הגירסא בהלכות הרי"ף ז"ל [ופי'] שהדברים הצריכין לחולה שיש בו סכנה בשבת אין עושין אותן כלל ע"י נכרים והקטנים ואפילו באקראי בעלמא שמא יאמרו הבאים בקושי התירו פקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה על ידי המחוייבים במצות שמא יבא הדבר שכשלא ימצאו עובדי כוכבים וקטנים לא ירצו לחלל את השבת ע"י גדולי ישראל לפיכך אע"פ שחולה שאין בו סכנה אומר לעובד כוכבים ועושה כאן אין עושין על ידו מפני סכנה והדר תני ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים או כותים כלומר דנהי שאין עושין דברים הללו כלל ע"י עובדי כוכבים אפ"ה ע"י נשים או כותים עושים אם נזדמן הדבר שהרי מחוייבין הן בשבת והוחזקו בה ואפ"ה אין אנו מיחדים להם מלאכה זו לומר תתעסק פלוני או פלוני כותי בפקוח זה שמא יבואו להרהר ולומר הם אינם רוצין לחלל את השבת ומכשילין אותנו דכותאי לית להו משום לפני עור לא תתן מכשול כדמוכח בריש חולין [דף ג א] וכן הנשים מתוך שדעתן קלה עליהן טעות בכך והיינו דקאמר מפני שמצטרפין לדעת אחרת ואיכא נסחא דכתיב בה אבל מצטרפין לדעת אחרת והכי פירושה אין מוסרין להם לנשים ולכותים לבדם העסק והפקוח הזה שיעשו על ידם שמא יתעצלו או יפשעו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה והכותים מתעסקין ע"י ישראל דכיון שישראל עוסק בו אף הן מזדרזין על ידו אבל רש"י ז"ל כתב שאם אמרו נשים וכותים צריך אין מחללין על פיהם אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון ב' אומרים צריך וג' אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למיהווי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל והקשו עליו ע"י נשים אמאי לא דהא תנן [שבת קכח ב] דקוראין לה חכמה ממקום למקום ואמרינן נמי שאם היתה צריכה לנר חברתה מדלקת לה את הנר ואם היתה צריכה שמן חברתה מביאה לה שמן ואין זו קושי' אצלי דשאני פקוח נפש דחיה שהיא אומנות המסורה לנשים והן בקיאות יותר מהאנשים אלא מיהו הדבר מוכרע שאם אמרה אשה צריך וכל האחרים אומרים אין אנו יודעין שאף זה בכלל ספק נפשות להקל הוא והר"מבם ז"ל כתב פ"ב מהלכות שבת דמש"ה אין עושין ע"י נשים ולא ע"י עבדים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם:

ראבי"ה ח"ב עמ' 201 למעלה (בסימן תקלא)

ספק¹ שבת אחרת ואין אוטרים יעשו דברים אלו על ידי גוים² ועל ידי קמנים אלא אפילו על ידי גדולי ישראל³, וכל ספק נפשות להקל לסקח את הגל ואפילו ספק גוי ספק ישראל⁴ ואפילו לחיי שעה⁵. וחזרו⁶ הרי זה משובת, ואין צריך ליטול רשות מבית דין וכן אם ננעל הדלת בסני תינוק נכנס אחריו ושוכרו משום דטבעית: תנו⁷ רבנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל קל וכו'. נראה לי דשזעין מינה⁸ דהא דאמרינן הזריו הרי זה משובת כגון שצריך מתן קצת לגוים, אבל אם אפשר כך כטהרה לגוים כמו בישראל יעשה על ידי גוים⁹. ואם היתה צריכה¹⁰ לייין לחמץ לה בשבת ולהניח על גבי גחלים לוחשות וליחתות, קרוב הדבר בעיני שמוטב שימלא ישראל הסך ייין¹¹ והגויה תניחנו על האש, ואפילו אם תהיה מנסכתו, יין נסך דרבנן וחילול שבת דאורייתא. ותניא מאכילין אותו הקל קל וכן בחולח¹²: חזרתי ועיינתי¹³ בסיטן אלף וסי"ג:

ואסור¹⁴ לישב על גבי סינא (של) מטפחת שהיא טופח על מנת להמשיח. ומותר להצטנן במירות רב יהודה מצטנן בקרא. אמר רבא¹⁵ כסא דכסא מליא אסור חמר שרי דסתרא אידי ואידי אסור משום דשחול¹⁶. ורב אשי¹⁷ אסור נמי בכסא דכסא דאתי לאיזרבווי¹⁸: אמר¹⁹ ריש לקיש ציר שעל הירק²⁰ מצטרף לככותבת ביום הכיסורים, ואף על גב דמשקה הוא דכיון דמתכשר ביה אוכלא כאוכלא ימי. תנו רבנן²¹ הכל לפי מה שהוא אדם קומץ מנחה ומלא חסניו <קטורת>²² והשוותה מלא לוגמיו ביום הכיסורים, ומליגי בו בית שמאי ובית הלל²³, והלכתא כבית הלל, ומסקינן²⁴ דאמדינן כל חד וחד פדנפשיה. וכן הלכה: והאוכל²⁵ אכילה גסה ביום הכיסורים וכן²⁶ כס²⁷ זנבילא ביום הכיסורים סטור. ובמסכת העניית²⁸ פירשתי לה. וכן אם הוא כס סלסלא. ומסקנא²⁹ הא ברמיכתא הא ביבשתא אכל³⁰ עלי קנים סטור לולבי נסנים חייב. תנו רבנן³¹ אף על פי שאמרו אסור ככולם לא אמרו אלא כבחצי³² שיעור אבל ככשיעור עניש כרת ואין³³ עניש כרת אלא האוכל³⁴ ושוחה ועושה מלאכה בלבד. מלאכה³⁵ כתיב

(1) ד"ס וריח וריף. (2) כ"א: גוים, ועל ידי נשים. וע' גמ' וראשונים. (3) כגוי ד"ס. (4) יומא פ"ח א'. (5) יומא פ"ד ב'. (6) יומא פ"ג א'. (7) שלא כדברי תתוס' יומא פ"ד ב' ד"ח אלא חזרין שם. ומירושם מתאים להג' אלא ע"י גדולי ישראל, אבל לפי גי' רבנו אפילו ע"י גדולי ישראל אין לפרש כפירושם. וע' דרכי משה או"ח סי' שכ"ח אות ג', וכדבריו מפורש כאן. וכשיטת רבנו מבואר בתוס' ר"ד יומא פ"ד ב' והובא בשמו בשלח"ג שכת פ"ד סי' תל"ב וביומא פ"ח סי' התקע"ח. (8) ח"ה, ע' לקמן סס"י אלף ופ"ג. וע' בי' או"ח סס"י שכ"ח שכתביא תורף דין זה מהגהמ"ר האחרונות, ולפנינו לא נמצא. וע' בי' שם סעיף ז' וכתגהמ"ר שכת פ"ז. (9) שאם ימלאנו הגוי וראי נסך הוא, וגם מה שנשאר בכלי מנוסף. (10) שיטת רבנו כבוארת היטב לקמן סס"י אלף ופ"ג: אם אפשר לעשות ע"י עכרים במחירות כמו בישראל מוטב שיעשה ע"י עכרים, אבל אם יש עיכוכ ע"י עכרים או אף בלא עיכוכ אם נפש החולה קצת באכילת אימור כמו בנבילה מותר לעשות ע"י ישראל. ובוז מיושב מה שהקשה חב"י הנ"ל, ע"ש ד"מ וכ"ח סעיף ז'. וע' עוד מ"ז שם אות ה' ודבריו אינם נכונים. (11) יומא ע"ח א'. (12) ד"ס אות ס'. (13) ד"ס. (14) כ"י: לאיזרבווי. גמ': דמורדכי. (15) יומא פ' ב'. (16) ד"ס אות ה' וה"ג ד"ו 62 ב' ור"ב 156. (17) וכן בה"ג הנ"ל, ותו משה כלים פ"ז מ"א, והובא בעירובין ל' ב'. (18) גמ' וה"ג. (19) יומא פ' א'. (20) יומא פ' ב'. (21) יומא פ' ב'. (22) יומא פ"א ב'. (23) כ"י: אכסא. ולקמן סי' תחמ"א: כסא.

שלטי הגבורים

א [טור סי' שכח] היה חולה וצריך לנער שחטין לו ולא יתנו לו בשר נבלה:

לשון ריא"ז

[ה"ג אות ט] ואין

אומרים דיעשו דברים

הללו ע"י עכו"ם או ע"י

קטנים שאין בני עונשין

שם עד שנחזור אחריהן

יסתכן החולה אלא עושין

ע"י גדולי ישראל שהן

בני עונשין הנמצאים שם

ואם היו הנמצאים שם

נכרים או קטנים עושין

על ידם ואין מחללין ע"י

גדולי ישראל הואיל

ואיפשר לעשות הדבר

בהיתר אין לנו לעשות

באיסור כמו שביאר

מו"ה (פסקי הרי"ד כאן)

וגרסה בעיני ש"ס היו

צריכין לשחוט תרנגולת

לחולה בשבת והיו עכו"ם

נמצאים שם מוטב לנבלה

ע"י עכו"ם ויחל החולה

נבלה ואל ישחוט ישראל

שיש בו איסור סקילה

שיש לנו לילך אחר

האיסור הקל ועוד מוטב

יעבור החולה על עצמו

ואל יעבור אחר בשבילו

אם אין שם לא עכו"ם

ולא קטנים אלא גדולי

ישראל אין מחללין את

השבת ע"י נשים או על

די הדיוטות שם הן מצטרפין לדעת אחרים^(א) ועולה בדעתן לחלל אפילו במקום שאינו ראוי לחלל לפיכך מותרים^(ב)

ואינו צריך ליטול רש
תינוק שנפל לים פ
והזריו הרי זה משוב
רשות "מב"ד ואע"ג
תינוק שנפל לבור
והזריו הרי זה משוב
רשות מב"ד ואע"ג ד
נגעלה דלת בפני ת
ומוציאו והזריו הרי ז
ליטול רשות מב"ד וז
שיפי מכבין ומפסיקין

עומד לפניו איסור שבת יותר
מאיסור נבילה ועוד שאפילו היה
כן למה לא נאכל אותו האיסור
שהוא קל ביותר. אבל נ"ל דלגבי
חולה אין איסור נבילה קל מאיסור
שבת דנהי דנבילה איסור לאו ושבת
איסור סקילה איכא חומרא אחרינא
בנבילה לפי שהאוכלה עובר בלאו
על כל זית זית שבת* כדאמרין
לגבי נזיר שהיה שותה יין (נזיר מב.).
אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא
שותה חייב על כל אחת ואחת אבל
לענין שבת לא עובר אלא בשעת

שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דמעשה שבת מותרין דקי"ל (ב"ק
ע"א.) היא קודש ואין מעשיה קודש ומש"ה לאוין הרבה דנבילה לא
מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה*:
[T9:] **לאתוויי ספק שבת אחרת.** אפילו אין הספק לשבת זו
דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא

יעשו לו היום שם ימות לשבת אחרת הצאה והיכי דמי כגון
דאמדוהו רופאים לעשות לו אותה רפואה שמונה ימים רלופים:
דאברותו. רחילת גופו: ואין אומרים נמתין לו עד שיבריא.
שם אמדוהו רופאים שצריך חמין להשקותו ולהצרותו דהיינו
רחילת כל גופו אין אומרים נחם לו חמין להשקותו בלבד שם
יצריא בזה ולא יהא צריך חמין להצרותו אלא עושין צבת אחת כל
מה שאמדוהו זו הרופאים:

ואין עושין דברים הללו ע"י עובדי כוכבים ולא ע"י קטנים
אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים
הללו ע"י נשים ולא ע"י כותים מפני שמצטרפין לדעת אחרת.
כך היא הגירסה בהלכות הרי"ף ז"ל [והכי פירושא] שהדברים

(א) ועולה בדעתן לחלל אפילו במקום שאינו ראוי לחלל לפיכך מותרים (ב) לחלל ע"י חכמים שידעין באיזה מקום ראוי לחלל ובאיזה מקום אין ראוי לחלל (בב) אלא בחולה שיש בו סכנה ואם אין חכם יחלל כל מי שימצא שם כמו שביאר מו"ה (פסקי הרי"ד כאן): [רא"ש סי' יד] בשאל להר"ם (משנות מהר"ם משו"ת) על

שו"ע (טור, ב"י, מ"ב) סי' שכח ס"ב-ד, סי"ב-סי"ד

טור אורח חיים הלכות שבת סימן שכח

כל רפואה אסורה לעשות בשבת גזירה משום שחיקת סמנין אבל כל דבר שיש בו סכנה מותר הלכך כל מכה של חלל דהיינו באברים הפנימיים מן השיניים ולפנים מחללין עליה השבת בסתם אפי' אין שם בקי וחולה אינו אומר כלום אבל כשיודעין באותו חולה שאין צריך לחלל עליו אין מחללין וכ"ש אם רופא אומר שאינו צריך וכן מכה שעל גב היד וגב הרגל מחללין אבל בשאר מכות בסתם אין מחללין עד שיאמר חולה או רופא שצריך

ואין עושין הדבר ע"י קטנים וכותיים ונשים אלא ע"י גדולי ישראל וכל הזריז בדבר הרי זה משובח ומפקחין פיקוח נפש בשבת וא"צ ליטול רשות מב"ד וכל המקדים להציל הנפש ה"ז משובח אפי' אם מתקן עמו דבר אחר כגון שצריך להעלות תינוק מן המים וצד עמו דגים וכיוצא בזה היה החולה צריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבילה כדי שלא יצטרכו א' לחלל שבת בשחיטה כי השבת הוא אצלו כחול לכל מה שצריך ע"כ אין להאכילו בשר נבילה:

בית יוסף אורח חיים סימן שכח

ב (א) אבל [כל] דבר שיש בו סכנה מותר. לאו דוקא מותר דהא מצוה נמי היא לחלל עליו שבת אם הוא צריך לכך ולא חשש רבינו לדקדק דבריו כאן לפי שסמך על שמתבאר בסימן זה:

ג (א) הילכך כל מכה של חלל וכו'. בפרק ב' דעבודה זרה (כח.) פשוט דמכה של חלל מחללין עליה את השבת ובעי בגמרא (שם) מהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי מן השפה ולפנים בעי רבי אלעזר ככי ושיני מאי ולא איפשיטא וכתב הרא"ש (סוס"י ח) וספק נפשות להקל ואף על גב דבעינן למיפשטה מדתנן (שבת קיא.) החושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ חושש הוא דלא הא כייב ליה טובא שפיר דמי ודחי דילמא תנא היכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה מכל מקום כיון דלא איפשיטא ספיקא היא ולקולא: אבל הר"ן כתב בפרק שמנה שרצים (שם סוד"ה ומהא) על מימרא דעין שמרדה דחושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ אמרינן בפרק אין מעמידין (שם) דאפילו כייב ליה טובא חושש קרי ליה לפי שדבר זה אינו חולי אלא מיחוש בעלמא ע"כ, ותימה שנראה שפוסק כן וכיון דדרך דחייא איתמר ספק נפשות הוא ולקולא ואפשר שאף הר"ן לא אמרה לפסוק כן אלא לפרש טעמא דההוא דדחי כתב כן ואין הכי נמי דסבירא ליה דספיקא היא ולקולא: ומכל מקום צ"ל דהאי בעיא בחולי אחר בשיניים דלאו צפדינא הוא דאילו בצפדינא לא הוה מיבעיא ליה דהא בהדיא תנן בפרק בתרא דיומא (פג.) החושש בפיו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ואוקימנא לה (פד.) בצפדינא שמתחיל בפה וגומר בבני מעים והכי נמי משמע הכא בגמרא (ע"ז כח.) דבעינן למיפשט בעיין מדרבי יוחנן חש בצפדינא ועבד רפואה בשבת ודחי שאני צפדינא דמתחיל בפה וגומר בבני מעים משמע בהדיא דבחולי דלאו צפדינא הוא דאיבעיא לן: וכתב הר"ן בפרק שמנה שרצים (מ. ד"ה מכה) בשם ה"ר יונה (חי' תלמידי הר"י ע"ז שם ד"ה ומאי דאמרינן) והרשב"א דמכה של חלל שמחללין עליה את השבת דוקא בשנתקלקל אחד מן האיברים הפנימיים מחמת מכה או בועא וכיוצא בזה אבל מיחושין אין נקראין מכה ואין מחללין עליהם את השבת עכ"ל וכתבו הרב המגיד בפרק ב' (ה"ה):

ד (ב) ומדברי רש"י משמע דלא שרי לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה אלא דוקא בדבר שאם לא יעשוהו לו הוא מסוכן למות בשבילו אבל דבר שאף אם לא יעשוהו לו אינו מסוכן למות בשבילו אין עושין אותו על ידי ישראל שבסוף פרק מפנין (קכט.) אהא דאמרינן חולה שאין בו סכנה אומר לגוי [ועושה] פירש רש"י צרכי חולה

שאם לא יעשו לו רפואה זו אין מסוכן למות ומכל מקום צריך הוא לה אבל הרב המגיד כתב בפרק ב' (הי"ד) גבי אין עושין מדורה לחולה דלחולה שיש בו סכנה משמע דלכל צרכיו מחללין ואף על פי שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה:

ג (ב) החושש בשינוי מטילין לו סם וכו'. משנה שם (פג.) החושש בפיו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ומפרש בגמרא (פד.) שזהו דוקא במין חולי השיניים שנקרא צפדינא שמתחיל בפה וגומר בבני מעים וכבר כתבתי בסמוך (ד"ה הילכך) דבפרק ב' דעבודה זרה איבעיא ככי ושיני בחולי דלאו צפדינא הוא אי הוה כמכה של חלל או לא ולא איפשיטא וכתב הרא"ש דנקטינן לקולא ושם כתבתי דעת הר"ן בד"ן זה:
ומ"ש ומחממין לו חמין. ברייתא שם (פד:) מחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו פירוש לרחצו: כתוב בארחות חיים (הל"ש שבת אות שלד) החושש בשינוי ומצטער עליה להוציאה אומר לגוי להוציאה וטעמו משום דכל דבר שאין בו סכנה אומר לגוי ועושהו כמו שיתבאר:

יב (א) וכתב עוד שם (הי"א) דמדאמרין בפרק מפנין (קכח:) דלחיה מביאין שמן על ידי שינוי למד הרמב"ן (שם) ריש ד"ה בפרק מפנין) דכל צרכי חולה אף על פי שיש בו סכנה היכא דאפשר למיעבד למלאכה בשינוי שלא יתחלל בה שבת משניין ואין מחללין והוא שלא יתאחרו צרכיו של חולה כלל בשינוי זה, והוא ז"ל כתב שאין נראה כן מלשון הרמב"ם דבבבולדת דוקא החמירו לומר כל דאפשר לשנויי משניין ולא החמירו בחולים:

יב (ב) ואין עושין הדבר על ידי קטנים וכותיים ונשים. ברייתא שם ואין עושין דברים הללו לא על ידי גוים ולא על ידי קטנים אלא על ידי גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו על ידי נשים ולא על ידי כותיים מפני שמצטרפין לדעת אחרת הכי גריס הרי"ף (ד:) וכתבו התוספות (ד"ה אלא) דאפילו היכא דאפשר בגוי מצוה בישראל שמא יתעצל הגוי [ולא יעשה] ויבא לידי סכנה והרא"ש (סו"י יד) כתב דטעמא דלא על ידי קטנים אפילו אם ישנן שם דחיישינן זימנין דליתנהו ואתי לאהדורי בתרייהו. ובמאי דתני מפני שמצטרפין לדעת אחרת פירש הרא"ש (סו"י יד) שיאמרו אינם חוששים שנעשה עבירה ואתי לידי סכנה כלומר שהנשים או הכותיים יעלה בדעתם שלא ניתן שבת לידחות אפילו מפני פיקוח נפש ומפני כך נמנעים מלעשות מלאכה זו ומוסרין אותה לכותי או לאשה לעשותה ומתוך כך יבואו להתעצל במלאכה ואתי לידי סכנה, והרמב"ם כתב בפרק ב' (ה"ג) שהטעם כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם: ולדברי הרא"ש הא דפלגיניהו בתרייבבי משום דכל בבא אית לה טעמא באפי נפשה דגוים וקטנים הוי טעמא משום זימנין דליתנייהו ואתי לאהדורי בתרייהו. ונשים וכותיים הוי טעמא משום שמא יתעצלו והיינו דקתני מפני שמצטרפים לדעת אחרת, ולדעת הרמב"ם מפני שמצטרפים לדעת אחרת היינו שלא תהא שבת קלה בעיניהם והאי טעמא שייך בנשים וכותיים ולא בגוים וקטנים דקטנים כשיגדלו ילמדו וידעו חומר שבת ואיסורו וכן כתב הרב המגיד דטעם שלא תהא שבת קלה בעיניהם לא קאי אלא לנשים ועבדים: אבל ראיתי להר"ן שכתב ביומא (ד: סוד"ה ואין) דלהרמב"ם משום הכי אין עושין על ידי נשים ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם הרי שנתן טעם זה גם לקטנים ואם כן יקשה על הרמב"ם אמאי נקט קטנים בהדי גוים בברייתא, והר"ן (שם) פירש הברייתא שאין עושין על ידי גוים ולא על ידי קטנים שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פיקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה על ידי המחוייבים במצות שמא יבוא הדבר [לידי איחור] שכשלא ימצא [ו] גוים או קטנים לא ירצו לחלל שבת על ידי גדולי ישראל והדר תני דעל ידי נשים או כותיים עושים אם נזדמן הדבר שהרי הן מחוייבים בשבת והוחזקו בה ואפילו הכי אין אנו מייחדים להם מלאכה לאמר תתעסק פלונית או פלוני כותי בפיקוח זה שמא יבואו להרהר ולומר הם אינם רוצים לחלל את השבת ומכשילין אותנו: ויש גורסים אבל מצטרפים אל דעת אחרת וכתב הר"ן (שם) דהכי פירושה אין מוסרין לנשים ולכותיים לבדם העסק והפיקוח הזה שיעשה על ידם שמא יתעצלו או יפשוטו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה או הכותי מתעסקין על ידי ישראל דכיון דישראל עוסק בו אף הם מזדרזין בו: וכתב רבינו ירוחם בחלק ט' (שם ע"ג) שאם הנשים או הכותיים יעשו דברים אלו מעצמן אין מוחין בידם וכן אם אין אחרים שיעשו אלא הם ופשוט הוא: ורבינו השמיט גוים משום דבטעמא דקטנים שייך כדפרישית לעיל: והא דקתני אלא על ידי גדולי ישראל לאו גדולים בחכמה קאמר כדמשמע לכאורה ממה שכתב הרמב"ם (שם) אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם, דאם כן מאי איריא נשים וכותיים אפילו

שאר אינשי נמי אלא ודאי גדולים לאפוקי קטנים, ישראל לאפוקי גוים, והוסיף הרמב"ם וחכמיהם כלומר שהם בני דעת לאפוקי נשים ועבדים שדעתן קלה. ויש גירסא אחרת בברייתא זו ואכתבנה בסמוך (קא. ד"ה וכן) בסייעתא דשמיא:

יג והזריז הרי זה משובח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר וכו'. פשוט בפרק בתרא דיומא (פד:):

יד היה החולה צריך לבשר שוחטין לו וכו'. כן כתב הרא"ש ביומא (סי' יד) ובתשובות כלל (כ"ז) [כ"ו] (סי' ה) בשם ה"ר מאיר ובשם הראב"ד כתב דדברי האומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבלה משיעברו אחרים על איסור סקילה מכוונים הם אבל יש לומר שאיסור שבת כבר ניתן לידחות בהבערה ובישול ובהחם לו חמין אבל אם היה החולה צריך לאכילה לאלתר והנבלה מוכנת לו מיד והשחטה מתאחרת לו ודאי מאכילין אותו הנבלה ואין ממתינין לשחיטה הפשט ובישול עכ"ל. והר"ן כתב שם (ד: ד"ה וגרסי') שאין איסור נבלה קל מאיסור שבת משום דהאוכל נבלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה ומשום הכי לאוין הרבה דנבלה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואף על גב דהוי איסור סקילה. והרא"ש (שם) כתב ואני שמעתי שמא יהיה החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתקד*. והרשב"א כתב בתשובה (ח"א סי' תרפט) ששמע בשם הרב רבי מאיר שהורה לשחוט אפילו במקום שיש שם נבלה להאכילו אלא שהטעם שאמרו לי משמו חלוש מאד והוא משום דחיישינן שיבא לידי סכנה שימנע מלאכול הנבלה ולי נראה שהכל תלוי במחלוקת אם נאמר שבת דחוויה היא אצל חולה או הותרה שאם נאמר הותרה שוחטין לו שלא אסרה תורה מלאכה בשבת אצל חולה ושוחטין לחולה בשבת כדרך ששוחטין אנו לעצמנו ביום טוב אבל למאן דאמר דחוויה היא מאכילין לו הנבלה ואין אנו עוברין לשחוט לו שבמקום שיש לו בשר לאכול לא נעבור אנו ולא נדחה שבת וכמדומה לי שהיא הלכה דחוויה היא ולא הותרה מכל מקום כל שאין שם נבלה אין אומרים לגוי לשחוט כיון שהיא דחוויה אצלו ותדע לך שהרי שנינו (יומא פד:) אין עושין דברים הללו על ידי גוים ולא על ידי קטנים אלא על ידי גדולי ישראל [עכ"ל הרשב"א] והרמב"ם פסק בפרק ד' מהלכות ביאת המקדש (הט"ו וט"ז) כמאן דאמר (פסחים עז., יומא ו:): טומאה דחוויה היא בצבור ואם כן גם בשבת יסבור כן ובהדיא כתב בפרק ב' מהלכות שבת (ה"א) דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות וכדעת הרשב"א וגם הר"ן בפרק ב' דביצה (ט: ד"ה ומיהא) גבי ממלאה אשה קדרה של בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת שהשבת דחוויה היא אצל חולה ולא הותרה:

ב (ב) הנשאל הרי זה מגונה. פירש ה"ר ישראל בכתביו (תרומת הדשן ח"ב) סימן קנ"ו שהטעם מפני שהיה לו להודיע דין זה לבני עירו קודם שיצטרכו לו וכן כתוב בתרומת הדשן (שו"ת) סימן נ"ח:

יב (ג) כתב בהגהות האחרונות דמרדכי (סי' תסז פג.). כתב ראבי"ה (סי' תקלא עמ' 200) אם היה חולה צריך לחמם יין ימלא ישראל ויחם הגוי ומוטב שיתנסך היין משיתחלל שבת עכ"ל לטו ויחם הגוי דקאמר על כרחך במרתיחו הוא ואי נמי בצריך לו מיד שאם לא כן יניחנו ישראל במקום שאין היד סולדת ונראה דבחולה שיש בו סכנה הוא דאילו חולה שאין בו סכנה למה נתיר לו יין שנתנסך וקשה אי ביש בו סכנה למה כתב דמוטב שיתנסך היין משיתחלל השבת דאם כן לא נשחוט לו ונאמר לגוי לנחור לו ולא נחלל שבת לשחוט לו ובהדיא אמרין ביומא (פד:): דצרכי חולה שיש בו סכנה אינם נעשים על ידי גוים ולא על ידי קטנים אלא על ידי גדולי ישראל ואפשר דבחולה שאין בו סכנה הוא דצרכיו נעשים על ידי גוי וכשיתן ישראל לגוי כלי מלא יין ויטלנו הגוי ויחממנו חמרא מישרא שרי כל שלא נגע בו ומאי מוטב שיתנסך היין דקאמר שהוא קרוב להתנסך שאף על פי שישראל עומד על גביו אפשר דנגע ביה כל דהו ולא אדעתיה דישראל:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח

סעיף ב

מי שיש לו חולי של סכנה, (ד) (ב) מצוה לחלל עליו את השבת; (ה) והזריז, הרי זה משובח; (ו) א ב' והשואל, הרי זה ב' שופך דמים.

סעיף ג

ג' כל מכה של חלל דהיינו (ז) ב מהשינים ולפנים, (ח) ג ג' ושינים עצמם בכלל, מחללין עליה את השבת; * (ט) (ד) ודוקא שנתקלקל א' מהאברים הפנימים מחמת ד' מכה או בועה וכיוצא בזה, אבל מיחושים ה' אין נקראים מכה. הגה: מיהו ו' מי שחושש בשינוי * (י) ג ה) ומצטער עליו להוציאו, (יא) <א> אומר (יב) לא"י להוציאו (ב"י בשם אורחות חיים ואיסור והיתר הארוך).

סעיף ד

(ו ד') מכה של חלל (יג) אינה צריכה אומד, שאפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום, עושים לו * (יד) ד כל ז' שרגילים לעשות לו בחול; אבל (טו) כשיודעים (טז) ומכירים באותו חולי * שממתין ואין צריך חילול, ח' אסור לחלל עליו אע"פ שהיא מכה של חלל.

סעיף יב

יב' כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, משתדלין (לג) שלא לעשות יד' ע"י א"י וקטנים ונשים (לד) יב' אלא ע"י ישראלים גדולים ובני דעת. הגה: <ה> יג) ו"א דאם אפשר לעשות בלא דיחוי (לה) ובלא איחור ע"י שינוי, עושה ע"י שינוי; ואם אפשר לעשות (לו) ע"י א"י בלא איחור כלל, עושין ע"י א"י (א"ז) (לז) וכן נוהגים; אבל במקום דיש לחוש שיתעצל הא"י, אין לעשות ע"י א"י (תוספות ור"ן).

סעיף יג

כל ח הזריז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה, הרי זה משובח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר כגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים, (לח) וכן כל כיוצא בזה.

סעיף יד

יד' (יד) היה חולה שיש בו סכנה וצריך בשר, (לט) ט <ו> טו' שוחטים לו ואין אומרים: נאכילנו נבילה; אבל אם הי' החולה צריך לאכילה לאלתר, והנבילה מוכנת מיד והשחיט' מתאחרת לו, מאכילין אותו הנבילה.

משנה ברורה סימן שכח

(ד) מצוה וכו' - פי' לעשות לו רפואה והטעם משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם:

(ה) והזריז וכו' - עיין לקמן בסי"ב ובהג"ה שם במה שנכתוב שם במ"ב ועיין ביו"ד סוף סימן קנ"ה דבעינן

שתהא הרפואה ידועה לאנשים או ע"פ מומחה [מ"א]:

(ו) והשואל וכו' - פי' אותו האיש שהוא מתחסד וירא לחלל שבת בחולה כזה כ"א ע"י מורה הרי הוא שופך דמים

שבעוד שהוא הולך לשאול יחלש החולה יותר ויוכל להסתכן והרי הכתוב אומר לא תעמוד וגו' ובירושלמי איתא הנשאל הרי זה מגונה פי' משום שהתלמיד חכם במקומו היה לו לדרוש בפרקא לכל כדי שידעו כל העם ולא יצטרכו לשאלו ואם החולה בעצמו מתיירא שיעברו עליו את השבת כופין אותו ומדברים על לבו שהוא חסידות של שטות [רדב"ז]:

(ז) מהשינים וכו' - וכ"ש [ב] אם חלה מקום מושב השיניים דהיינו החניכים בודאי הם בכלל מכה שבתוך חלל

הגוף:

(ח) ושינים עצמם וכו' - דהיינו [ג] היכי דכאיב ליה טובא [ד] וחלה כל גופו ע"ז אף שלא נפל למשכב [לאפוקי

חששא בעלמא בשינוי איננו בכלל זה וכדלקמן בסל"ב] [ה] וכ"ש מחלת צפידנא שמתחלת בפה ומסיימת בבני מעיים וסימנה כשנותן כלום לתוך פיו סביבות השיניים יוצאין מבין השיניים דם דמחללין עליה השבת והפרש יש ביניהו דבצפידנא אפילו החולה והרופא אומרים א"צ לחילול אמרינן דאין בקיאין בזה כי מקובל ביד חז"ל שסכנה היא ובשאר כאב השיניים דחשיב כמכה של חלל בסתם מחללין וכשואמר הרופא או החולה שא"צ אין מחללין וכדלקמיה בס"ד [פמ"ג]:

(ט) ודוקא וכו' - קאי ארישא אמכה שבחלל הגוף:

(י) ומצטער וכו' - היינו[ן] דכאיב ליה טובא ומצטער כ"כ עד שחלה כל גופו עי"ז אף שאינו נופל למשכב וכדלקמן סי"ז ועיין בביאור הלכה ואף דמתחלה מבואר דחולי השיניים מקרי של חלל מ"מ אינו מותר ההוצאה ע"י ישראל דהוצאת השן אינה רפואה ידועה [א"ר] ואדרבה[ז] לפעמים יש חשש סכנתא עי"ז והא דמתיר השו"ע מקודם לחלל עליהן השבת[ח] היינו לרפאות המחלה ע"י סמים שלא יהיה צריך להוציאן:
(יא) אומר וכו' - ואע"ג דהוא פותח פיו וממציא את שינו להוציאו קי"ל דמסייע אין בו ממש ובט"ז מאריך בענין זה ודעתו להחמיר[ט] אבל הרבה אחרונים דעתם כהשו"ע:

(יב) לא"י להוציאו - אבל לא ע"י ישראל[י] לכו"ע דהוצאת שן הוא מלאכה דאורייתא דהא חובל לרפואה [מ"א] ועיין לקמן בריש סעיף יו"ד ונ"מ מזה גם לענינו:

(יג) אינה צריכה אומד - פי' אם הוא מסוכן לשעתו או לא:

(יד) כל שרגילים וכו' - ממאכלים ורפואות [רמב"ן] ומשמע אע"פ שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא כיון שהחולי יש בו סכנה ויש בהדבר[יא] צורך קצת ורגילין לעשות לו בחול עושין גם בשבת [מ"מ] ועיין בביאור הלכה שהבאנו מכמה פוסקים דס"ל שאפילו במקום שצריך חילול אין מחללין ע"י ישראל אלא בדבר שיש לחוש בו שאם לא יעשהו לו יכבד עליו חליו ויוכל להסתכן אבל כל שברור שאין במניעת אותו דבר חשש סכנה אע"פ שמ"מ צריך הוא לו ורגילין לעשות לו אין עושין אותו בשבת אלא ע"י א"י כדן צרכי חולה שאין בו סכנה וע"כ בודאי מהנכון להחמיר באיסור של תורה ועיין בבה"ל מה שכתבנו בסוף דברינו:

(טו) כשיודעים - וכ"ש כשהרופא או החולה אומרים שא"צ שאין מחללין:

(טז) ומכירים באותו חולי שממתין - ר"ל שמכירים בבירור שלא יתגבר החולי יותר ע"י שנמתין עד הלילה במו"ש:

(לג) שלא לעשות וכו' - הטעם כתב הרא"ש משום דזימנין דליתנייהו ואתי ג"כ לאהדורי בתרייהו ומתוך כך יבוא לידי סכנה וטעם זה שייך גבי קטנים וא"י ואצל נשים איכא טעם אחר שמא יאמרו שלא ניתן שבת לדחות אף בפקוח נפש ולכך מוסרין אותה להם ויתעצלו בדבר ומתוך כך יבוא לידי סכנה או שמא יקילו הנשים בדבר ויבואו לחלל שבת במקום אחר [רמב"ם]:

(לד) אלא ע"י וכו' - וכשיש שם במעמד זה חכמים מצוה לכתחלה לעשות חלול זה על ידיהם [ר"מ פי' המשנה פ' מפנין וריא"ז ותשב"ץ ח"א סימן נ"ח /נ"ד]. ודע דכל סעיף זה מיירי שכולם עומדים באותו מעמד אבל אי ליכא שם אנשים ויש נשים שם בודאי אין להם להמתין והם זריזות ונשכרות [תשב"ץ וריא"ז]:
(לה) ובלא איחור ע"י שינוי - דכל כמה דנוכל לעשות בהיתר לא שבקי התירא ונעשה באיסור ונראה דה"ה אם ע"י השינוי מתאחר הדבר מעט רק דאין החולי בהול נמי מתאחרים מעט כדי לעשות ע"י שינוי דאינו אלא איסור דרבנן:

(לו) ע"י א"י - וה"ה ע"י קטנים:

(לז) וכן נוהגים - והט"ז כתב דלאו מנהג ותיקין הוא דאף שיכול לעשות ע"י א"י מ"מ הישראל יזרז בדבר יותר ולכן אם יש אפילו ספק הצלה ויש סכנה בבירור כל הזריז ה"ז משובח:

(לח) וכן כל כ"ב - כגון[טז] נפל תינוק לבור עוקר חוליא ומעלהו אע"פ שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתו. ננעל הדלת בפני התינוק שובר הדלת ומוציאו אע"פ שהוא מפצל אותם כמין עצים שראויים למלאכה שנעשים כמין נסרים או קסמין להדלקה אפ"ה מותר השבירה שמא יבעת התינוק וימות ולא אמרינן שאפשר לקרקש להתינוק באגוזים מבחוץ עד שיביאו המפתח. ואפילו אם היה צריך להחוליא ולהנסרים והקסמין ג"כ שרי[יז] כיון שאינו מכין לזה:

(לט) שוחטים לו - הרבה טעמים נאמרו ע"ז[יח] י"א משום דשבת הותרה אצל פק"נ ולכן שוחטין לו כדרך ששוחטין ביו"ט ואפילו איסור דרבנן אין מאכילין אותו במקום שאפשר לו לשחוט מטעם זה[יט] אבל הרבה ראשונים כתבו דשבת רק דחוייה היא[כ] אלא הטעם הוא דשמא יהיה קץ באכילת נבילה ולא יאכל ויסתכן ובב"י הביא עוד טעם בשם הר"ן דבנבילה עובר על כל כזית ממנה וחמיר מאיסור לאו דשבת ועוד טעם עי"ש ולפ"ז בודאי מוטב לעבור ולהושיט לו איסור דרבנן משנחלל שבת באיסור סקילה. והנה אם החולה אומר שאין קץ באכילת נבילה ויש

נבילה מזומן לפניו אם מותר לשחוט עבורו עיין באחרונים ועכ"פ לענין קטן בודאי נראה דטוב יותר להאכילו בשר נבילה ולא ישחוט אדם עבורו בשבת. כתב בהגמ"ר אם צריך להרתיח יין עבור חולה ימלא ישראל ויחם הא"י ומוטב שיתנסך היין משיתחלל שבת והטעם עיין בד"מ שכתב כיון שאיסור סתם יינם אינו אלא מדרבנן וגם איסורו קל ואין החולה קץ בו לא דמי לנבילה ולכך מוטב שיחם הא"י אם הוא מזומן לפניו שלא ישהא עי"ז וכנ"ל בסי"ב בהג"ה[כא] ותו דקי"ל ביו"ד סי' קכ"ה ס"י דא"י המוליך כלי פתוח וישראל משמרו שלא יתנסך שרי א"כ אפשר לחממו ע"י א"י בלי נסוך[כב] ומ"מ המיקל בחולה שיש בו סכנה להחם בעצמו אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך עיין בט"ז בסק"ה:

ביאור הלכה סימן שכח

סעיף ג

* ודוקא שנתקלקל וכו' אבל מיחושים וכו' - הנה דין זה הוא מהרשב"א בשם ר"י ומובא במ"מ ע"ש ומשמע מסתימת לשונו שם דאפילו היכי דכאיב ליה טובא מבפנים בחלל הגוף אינם עדיין בכלל מכה של חלל כ"ז שלא נתקלקל אחד מאברים הפנימיים אולם בביאור הגר"א ממה שציין המקור על דבריהם ממה שאמרו שם בגמרא חושש הוא דלא וכו' משמע היכא דכאיב ליה טובא מחללין ואולי יש לדחות דגבי שיניים דהם אקושי ואין שייך בהם שם מכה כ"כ כיון דכאיב ליה טובא יצא מכלל מיחוש ודינו כמכה של חלל משא"כ בשאר אברים פנימים כ"ז שלא נעשה מכה או בועה עדיין הוא בכלל מיחוש בעלמא וצ"ע. ומ"מ אפשר לומר דאם כאיב ליה טובא באחד מאברים הפנימיים ומסופק לו שמא נתקלקל שם באיזה דבר ואין שם רופא בעיר לשאול דמותר לחלל שבת וליסע אחר רופא דאף במכה שאינה של חלל איתא לקמן בסוף ס"ה דאם נעשה אצל החולה ספק סכנה מחללין:

* ומצטער וכו' - עיין במ"ב במש"כ דבעינן שיחלה כל גופו עי"ז הוא מהמ"א ובשו"ע של הגר"ז מצדד דאפשר שיהא מותר ע"י א"י אף בלא חלה כל גופו עי"ז ע"ש ולענ"ד ג"כ יש לעיין במה שכתב המ"א דהוצאת שן הוא מלאכה דאורייתא דהא חובל לרפואה ור"ל דבזה חייב אפילו למ"ד מקלקל בחבורה פטור דזה מתקן הוא הא הוא אינו מכוין רק להוציא השן והדם ממילא קאתי ואף דהוי פ"ר הא הוי עכ"פ פ"ר דלא איכפת ליה ואין איסורו אלא מדרבנן והנה למ"ד מקלקל בחבורה חייב גם בזה כמו שכתב הגר"א בסימן של"א ס"י אבל למ"ד פטור אמאי חייב בזה ואף דע"י ישראל בודאי יש ליזהר בזה עכ"פ ע"י א"י אפשר דיש להקל אף באינו חולה כל גופו:

סעיף ד

* כל שרגילים וכו' - זהו לשון הרמב"ן בת"ה וכתב המ"מ דמזה משמע דאע"פ שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא עכ"ל ולענ"ד צ"ע דלפי הנראה הרבה פוסקים חולקים על סברא זו דהרי רש"י כתב חולה שאב"ס שאם לא יעשו לו רפואה זו לא ימות עכ"ל משמע דיש בו סכנה פירושו דמסוכן הוא אצל התרופה וכבר הביאו ב"י וכן פירש עוד ביומא פ"ד ע"ב ד"ה לא ספק וכו' ע"ש וכן פירש עוד בד"ה מפקחין ע"ש וכ"כ הר"ן באלפסי בכמה מקומות כפירש"י ועוד ראה ממתניתין חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאיין ובלא אומדנא אין מאכילין כמבואר בתוס' מפנין קכ"ח ע"ב ד"ה קמ"ל ובמאירי שם ובתוס' ישנים יומא שם ומבואר בכמה ראשונים דמתניתין מיירי בחולה שיש בו סכנה אלמא דצריך אומדנא אם מסוכן לו התענית אע"פ דבחול בודאי היינו נותנים לו לטעום ממאכלות היפים לחולה אעפ"כ ביה"כ בעינן אומדנא וכן פירש"י במתניתין שם ע"פ בקיאיין אם יאמרו שאינו מסוכן אם אינו אוכל וממילא ה"ה לענין חילול שבת ועוד שהרי דעת ר"י שאין מאכילין אותו עד שנסתפק שמא ימות ואף לר"ת דפליג ע"ז כתב נמי אע"ג שהוא אינו אומר שימות מ"מ חיישינן שמא יתעלף ויסתכן ולא תלוי כלל באמירתו דהרבה פעמים אינו יודע אם הוא מסוכן אלמא דאפילו לדידיה נמי דוקא משום ספק סכנה אבל לא משום דטוב ויפה לו וכן הוא דעת התוספות ישנים בד"ה חולה עי"ש וכ"כ התוס' בפרק מפנין וכ"כ המאירי וז"ל יולדת שמחללין לא סוף דבר למה שהיא נעשה

לרפואה אלא אפילו במה שנעשה ליישב דעתה אע"פ שבפרק אחרון דיומא החמירו שלא להאכיל אלא ע"פ מומחה מ"מ בכאן מתוך פחדה יכולה להסתכן ע"ש וכן נראה דעת הרשב"א בתשובה סימן ר"ד הנ"ל שהרי כתב דהא המסוכן מסוכן הוא אצל אכילה וכו' ונאכילו ביה"כ ע"ש אלמא דלא קשה לו אלא מטעם הראיה דהביא מפרק חרש דכל מסוכן מסוכן הוא אצל אכילה ג"כ אבל אי לא משום זה לא קשה ליה דנאכילו ביה"כ וע"כ דלא מחללינן כ"א להעביר הסכנה גם מדברי הרמב"ן בעצמו אין ראיה כ"כ דהא דכתב עושין לו כל שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות מסתברא שאין כוונתו אפילו לדבר שאינו להעביר הסכנה אלא כיון דמיירי שאין כאן בקי ואינם יודעין מה לעשות להכי אמר שיעשו כל הדברים שעושין בחול להעביר הסכנה לפי הבנתם אבל אה"נ דגם לפי הבנתם אינם רשאים לעשות לו דברים שאפילו בחול יודעין הם בעצמם שאינה להעביר הסכנה ומש"כ ממאכלים ורפואות היינו מאכלים הקלים שרגילים לתת דלחולה שלא יתחלש שגם מניעת דבר זה יהיה לפעמים סיבה לחזק חליו ויוכל לבוא לידי סכנה ואביא ראיה לדברינו מדברי הרמב"ן בעצמו בתה"א ז"ל לא נצרכא אלא בסומא מהו דתימא כיון דלא חזיא אסור קמ"ל יתובי דעתיה דחולה בעלמא מחללינן שבתא במלתא דמסתכנא בה עכ"ל הרי מוכח דיתובי דעתא דחיה אינה כ"א משום דקים להו לחכמים דמסתכנא בה וכן משמע עוד במאירי פרק ח' שרצים ובר"ן שכתבו ואין אומרים שלא נחמם עד שיאמרו הרופאים בודאי שאם נחמם לו יתרפא אבל אם היה ספק להם אם יתרפא לא נחמם לו קמ"ל ע"ש הרי דלא מיעטה הברייתא כ"א ספק רפואה אבל היכא דאין ספק כלל שיתרפא החולה ע"ז רק שטוב ויפה הוא לו בודאי אין מחללינן וכן משמע לכאורה פשטיות הסוגיא בפרק אין מפנין דקאמר שם עושין מדורה לחיה סבר מינה לחיה אין לחולה לא אע"ג דבודאי טוב הוא לחולה אעפ"כ אינו מסוכן לזה עד דאסיק הגמרא דגם לחולה יש חשש סכנה ע"ש ובפרט לפי דעת הרמב"ם דגם למסקנא אין מחללינן לחולה ורק דוקא לחיה שהקור מזיק לה הרבה אלא שהמגיד משנה כתב דמשמע לחולה שיש בו סכנה אפילו דבר שאינו נחוץ לפק"נ נמי עבדינן ואוקמה לסוגיא דמיירי בחולה שאין בו סכנה אמנם שיטה זו קשה דא"כ לרוב הפוסקים דסברי דמסקנת הגמרא דגם לחולה עושין לו מדורה א"כ יתחדש לנו דחולה שאין בו סכנה עושין לו מדורה ע"י ישראל וזה לא נשמע משום פוסק וכ"כ בחידושי הרמב"ם המובאים בספר שמן רוקח שדעת הרמב"ם שאין עושין מדורה לחולה אפילו יש בו סכנה והוא מספר הבתים ע"ש וכן מבואר בשלטי הגבורים פ' מפנין ע"ש. והנה מלבד דעת המ"מ מצאתי עוד איזה פוסקים דמשמע דס"ל כדבריו ז"ל התשב"ץ ח"א סי' נ"ד ואפילו הדלקה והבערה שהוא מלאכה גמורה עושין אותה בשביל חולה שיש בו סכנה אע"פ שאין עיקר רפואתו בהדלקת הנר אלא שצרכין אנו לצרכי רפואתו והכי תניא בפרק מפנין אם היתה צריכה לנר וכו' מכאן נראה שאפילו משום ישוב דעתו של חולה אפילו אינו צריך לרפואתו אלא ישוב דעתו בלבד וה"ה שאר מלאכות שהחולה מתיישב דעתו בהם שעושין אותן בשבת עכ"ל ומשמע לכאורה דס"ל כהמגיד וכן מצאתי עוד למאירי שלהי יומא בדיבור המתחיל בין להשקותו בין לרפואתו שכתב אע"פ שרחיצה זו של חיזוק אבריו אין בה צורך למהירות והו"ל למימר שנמתין לה כדי שלא יתחלל שבת שמ"מ ממהרת היא בחיזוק אבריו ואין משהין לה שום דבר תועלת לגמור רפואת החולה עכ"ל גם מזה משמע לכאורה דס"ל כהמגיד משנה איברא דצ"ע בדעתו דהרי לעיל הבאנו אותו בשיטת האוסרין וכדמוכח בהדיא בדבריו בפ' אין מפנין ואפשר דחיזוק אבריו נמי פעמים שמוציא אותו מחזקת סכנה. והנה מצאתי באו"ז בהלכות יולדת פלוגתא בענין זה ז"ל ר' גרשום התיר ליולדת שילדה ז' ימים לפני הפסח להחם לה חמין בליל פסח וה"ר אליעזר אסור ואמר דסברת הלכה זו אינה ברחיצה כי לא הותר לחלל שבת אלא בדברים שיש בהם פקוח נפש ע"ש שהאריך ולכאורה משמע מזה דסברת הר"ר גרשום כדעת המגיד אך אין ראיה דאפשר דס"ל דגם ברחיצה איכא נמי פק"נ [וכן הוא דעת כמה ראשונים עיין לקמן בסי' של"א]. נחזור לעניננו דמוכח מהני פוסקים שהבאתי למעלה היינו רש"י ור"ת ור"י ותו"י דיומא ותוספות פרק מפנין ומאירי שם ורשב"א בתשובה והאו"ז בשם הר"ר אליעזר דכל היכא דאינו מסוכן לדבר זה אין מחללים וכן הוא משמעות הר"ן שהעתיק כפירש"י בכל המקומות וגם ממה שכתב בפ' ח' שרצים בד"ה שמא יבריא וכמו"ש למעלה וגם דעת הרמב"ן לפי מה שצדדנו משמע ג"כ דס"ל הכי ודברי ר' גרשום אינו מבואר בהדיא שחולק ע"ז וכנ"ל ולא נשאר לנו להקל כ"א דעת המגיד ומשמעות התשב"ץ ומשמעות המאירי דיומא [ואף שמוכרחין אנו לחלק לדבריו שלא יסתור א"ע וכנ"ל] א"כ בודאי היה מהנכון להחמיר באיסורי תורה ובפרט שהוא שלא במקום סכנה וגם ברקנט"י סימן ק"ד כתב ז"ל יש אומרים דהא דאמרינן במסוכן דוחה שבת היינו דברים שאם לא יעשה אותן יבוא לידי קלקול גדול אבל בדברים שאין להם צורך הרבה אין מחללים את השבת ויש מתירים ונראים דברי האוסרים עכ"ל אכן ברדב"ז ח"ד סי' ק"ל כתב שנשאל ע"ז והשיב

בקצרה שיש דעות בזה ודעתו להקל כדעת המתירים ולא הביא ראיה ע"ז ורק בסברא בעלמא ע"ש ולענ"ד העיקר כמו שכתבנו וכמו שהכריע הרקנט". ודע עוד דאפילו לפי דעת האוסרים הנ"ל היינו דוקא בדבר שברור לנו שלא יכבד חליו ע"י מניעת דבר זה אבל בדבר שיש חשש שע"י מניעת דבר זה יחלש וכבד חליו מחללין עליו השבת וכעין שכתב ר"ת לגבי יוה"כ וכנ"ל וכן נפסק לקמן בריש סימן תרי"ח. ולפי דברי המאירי הנ"ל ביומא משמע שאם ע"י פעולת החילול הזה יתחזקו אבריו ג"כ אין למנוע דבר זה מאתו כיון שהוא חולה שיש בו סכנה:

* שממתין וכו' - והיכי דגונח מלבו שהוא מסוכן והרופאים אמרו שרפואתו היא שישתה חלב בכל יום אסור לחלל שבת באיסור דאורייתא בשביל זה וכדלקמן בסעיף ל"ג דנהי דמסוכן הוא אם לא ישתה לעולם אמנם עכ"פ אינו מסוכן בשביל פעם אחת [רשב"א כתובות ס"א רמב"ן שבת פרק חבית ובמלחמות שם]:

ביאור הלכה ס"ד

מג"א סק"ד

מגן אברהם סימן שכח
ד (פמ"ג) (מחה"ש) כל שרגילין. משמע אף על פי שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא [מ"מ ב"ן] ועמ"ש סי"ח וסט"ז וכ"כ רדב"ז ח"א ס"ל:

ט"ז סק"ה

ט"ז אורח חיים סימן שכח
(ה) (פמ"ג) ויש אומרים דאם אפשר כו'. דיעה זו איתא בש"ג בשם ריא"ז ול"נ דבר זה תימה דכי היכי דיש איסור לעשות ע"י עכו"ם אם יש לחוש שיתעצל כמה שכת' אח"כ כאן ה"נ יש חשש שמא אתה מכשילם לעתיד באם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי עכו"ם יסברו שיש איסור ע"י ישראל ולפעמים לא יהי' עכו"ם מצוי ועי"ז יסתכן החולה במה שימיתנו על עכו"ם והרבה פעמים מצינו בגמרא נמצא אתה מכשילן לעתיד לבא וגם בזה אמרי' בירושלמי השואל ה"ז ש"ד והנשאל ה"ז מגונה כמ"ש הטור סי' זה מטעם שהנשאל היה לו כבר ללמד דבר זה עם רבים שפ"נ דוחה שבת כמ"ש ב"י בשם ת"ה כ"ש שאין לעשות מכשול ויתן מקום לטעות ותו דהא אמרינן בזה וכל הזריז ה"ז משובח אם כן למה לא יהי' הישראל זריז קודם לעכו"ם ועפ"ז נל"ל מה שכ' תרי בבי בגמרא פרק בתרא דיומא אין עושין דברים הללו לא ע"י עכו"ם ולא ע"י קטנים אלא על ידי גדולי ישראל וא"א לעשות דברים הללו על ידי נשים ולא כותים כו' וכבר נזכר בב"י טעמים לחילוק תרי בבות ולפ"ד א"ש טפי דתחלה אמר שיש איסור לעשות ע"י עכו"ם שלא יאמרו שיש איסור לעשות ע"י ישראל ואח"כ אמר מצוה לעשות ע"י גדולי ישראל וא"א לעשות ע"י נשים וכותים דהיינו אפי' אם הם מזומנים לפנינו והם שומרי שבת אם כן אין שייך מכשול הנזכר כאן אפי' יעשו דוקא גדולי ישראל כדי להורות הלכה למעשה לרבים והב"ב כת' דהך גדולי ישראל לאו גדולים בחכמ' קאמר כדמשמע מדברי הרמב"ם שכת' גדולי ישראל וחכמיהם דאם כן מאי אריא נשים וכותים אפילו שאר אינשי נמי אלא ודאי גדולים לאפוקי קטנים ישראל והוסיף רמב"ם וחכמיהם כלומר שהם בני דעת לאפוקי נשים ועבדי' שדעתן קלה עכ"ל וכמה וכמ' שיכל הרב את ידו לצאת מפשוטו ולפרש בדוחק גדול דאם כדבריו הי' לו לומר גדולי ישראל לשון דביקות ולא ישראל גדולי' [גם בר"ן פ' ח' שרצים כת' ומכאן אתה למד שחולה שיש בו סכנה צרכיו נעשים ע"י גדולי ישראל עכ"ל ושם אין שייך לומר לאפוקי נשים ועבדים דהוא לא זכר זה כלל ובחנם נכנס לזה] דודאי במ"ש גדולי ישראל לאו למידק איסורא בסתם ישראל קא מכיין אלא למצוה מן המובחר קאמר והכוונ' שלא תאמר שיש לעשות ע"י עכו"ם

ואסו' ע"י ישראל אלא אדרבא מצוה יש בדבר וגדולי ישראל יעשוה ונמצא שיש איסור ע"י עכו"ם ובישראל עצמם יש מעלה לעושה זה כנלע"ד נכון והבא לעשות ע"י עכו"ם המזומן לכל הפחות יגלה לרבי' באותו פעם שיש היתר לישראל עצמו אלא שהעכו"ם הוא מזומן כאן אבל עיקרא דמילתא שלא ישגיח על העכו"ם כל עיקר אם רואה סכנה בבירור ויש אפי' ספק הצלה הזריז ה"ז משובח אם יעשה הוא עצמו כי אע"פ שהעכו"ם לפנינו ועושה ההצלה מ"מ הישראל יעשנה טפי בזריזות ואף שכתב רמ"א וכן נוהגין אין מזה ראייה דלאו מנהג ותיקין הוא גם מדברי הר"ן שמביא ב"י משמע כן שכל שמא יבא הדבר כו' משמע דחש על העתיד אע"פ שעכשיו אין חשש ומה שנרשם כאן במ"מ תוס' והר"ן הוא טעות המעתיק ואינו אמת בעיקר הדין שזכר רמ"א בזה כנלע"ד ברור:

רמב"ם פ"ב שבת ה"א-ה"ב עם מ"מ וכ"מ, הי"א ומ"מ שם בשם הרמב"ן, הי"ד ומ"מ שם

רמב"ם הלכות שבת פרק ב

הלכה א

דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות, לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת א על פי רופא אומן ב של אותו מקום, ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אומר אינו צריך מחללין עליו את השבת שספק נפשות דוחה את השבת.

הלכה ב

אמדוהו ביום השבת שהוא צריך לכך וכך שמונה ימים אין אומרים נמתין עד הערב כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות אלא מתחילין מהיום שהוא שבת ומחללין עליו אפילו מאה שבתות כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה מחללין, ומדליקין לו את הנר ומכבין מלפניו את הנר ושוחטין לו ואופין ומבשלין ומחמין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו, כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן.

הלכה יא

היולדת כשכורעת לילד הרי היא בסכנת נפשות ומחללין עליה את השבת, קוראין לה חכמה ממקום למקום וחותכים את הטבור וקושרין אותו, ואם היתה צריכה לנר בשעה שהיא צועקת בחבליה מדליקין לה את הנר, ואפילו היתה סומה מפני שדעתה מתיישבת עליה בנר ואף על פי שאינה רואה, ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו מביאין לה, וכל שאפשר לשנות משנין בשעת הבאה כגון שתביא לה חברתה כלי תלוי בשערה ואם אי אפשר מביאה

כדרכה

הלכה יד

עושין מדורה לחיה ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקור, אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה, הקיז דם ונצטן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז, ומרחיצין את הולד בשבת ביום שנולד אחר שחותכין את טבורו אפילו בחמין שהוחמו בשבת, ומולחין אותו ומלפפין אותו מפני שסכנה היא לו אם לא יעשו לו כל אלו, וכן מרחיצים אותו לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי למילה בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה. +/השגת הראב"ד/ אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. א"א ובפרק יום הכפורים (יומא פד) תניא בהדיא מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו וכו' ואפשר דבחולה שיש בו סכנה היא. /השגת הראב"ד/ וכן מרחיצין אותו לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי (להדיח) בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה. א"א נראה לי שאין מחממין לו חמין אלא על ידי גוי חוץ מאחר המילה ויום השלישי ובהדיא גרסינן בפסחים (טט) לא שנא בריא ולא שנא חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו. +

כסף משנה הלכות שבת פרק ב

הלכה א

[א] דחוויה היא שבת וכו'. בפרק כיצד צולין (פסחים ע"ז) איפליגו תנאי טומאה אם דחוויה היא בציבור או הותרה ופירש"י דחוויה אע"ג דאכשר רחמנא למיתי בטומאה לאו היתר גמור הוא אלא היכא דלא משתכחי טהורים וכיון דלאו היתר גמור הוא בעיא ציץ לרצויי. ומשמע בגמרא דהלכה כמ"ד דחוויה היא וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' ביאת המקדש ומשמע דכי היכי דאיפליגו בטומאה ה"נ איפליגו בשבת לגבי חולה אם היא דחוויה או הותרה וקי"ל כמ"ד דחוויה וכ"כ הרשב"א והר"ן שהשבת דחוויה היא אצל חולה ולא הותרה:

מגיד משנה הלכות שבת פרק ב

הלכה א

[א] דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות וכו'. במשנה פ' אחרון דיומא (דף פ"ג) כל ספק נפשות דוחה שבת: ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק אינו צריך וכן אם אמר רופא וכו'. כבר נתבאר זה בגמ' שם. והיכא שהרופאים יותר משנים ונחלקו יתבאר פ"ב מהלכות שביבת עשור:

הלכה ב

[ב] אמדוהו ביום השבת וכו'. מפורש בגמ' (שם פ"ד): מימרא על המשנה:
מדליקין וכו'. כל זה מבואר, ופרטי המלאכות שהזכיר הדלקת הנר פרק מפנין (שבת דף קכ"ח): גבי חיה:
מכבין הנר. פ' ב"מ (שם כ"ט):
שוחטין ואופין ומבשלין. פ"ק דחולין (דף ט"ו):
ומחממין לו חמין וכו'. ברייתא פ' אחרון דיומא (דף פ"ד): מחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו:

הלכה יא

[יא] היולדת כשכורעת לילד הרי היא בסכנת נפשות וכו'. משנה פ' מפנין (שבת דף קכ"ח): וחתיכת הטבור מחלוקת שם ופסק הלכה בגמרא (שם קכ"ט): שהוא מותר. ואם היתה צריכה לנר וכו'. ברייתא שם ומפרש בגמרא אפי' סומא דאמרה אי איכא מידי חזיין חברותי ועבדין לי:
ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו מביאין לה וכו'. ברייתא שם:

וכל שאפשר לשנות משנין וכו'. שם מבואר השנוי הזה ואמרו כמה דאפשר לשנויי משנין. וכתב הרמב"ן ז"ל ושמעין מינה דכל צרכי חולה אע"פ שיש בו חולי סכנה היכא דאפשר למעבד לה למלאכה בשנוי שלא יתחלל בה שבת משנין ואין מחללין והוא שלא יתאחר צרכו של חולה כלל בשנוי זה, ותנן נמי גבי מילה (שם דף קל"ג) ונותנים עליה אספלנית וכמון לא שחק מערב שבת לועס בשינוי ונותן לא טרף יין ושמן נותן זה בעצמו וכו'. וש"מ אע"פ שסכנה היא לו אין מחללין את השבת לעבור על דברי תורה אלא עושין המלאכות בשינוי בדבר שהוא משום שבות ובלבד שיעשה כל צרכו של חולה בזריזות עכ"ל. ומלשון רבינו ז"ל נראה שאין חולה שיש בו סכנה בכלל השנוי אלא החיה וזהו שכתב הרי היא בסכנת נפשות ולא הזכיר השינוי בחולי שיש בו סכנה וכתב למעלה כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים וכו'. והטעם בזה נראה מפני שכאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה ולפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר ולא החמירו בחולה. ודין המילה הוא לפי דעת רבינו מפני טענה אחרת מפני שהן מכשירין שהיה אפשר לעשותן מערב שבת כמו שהזכיר רבינו פרק שני מהלכות מילה:

הלכה יד

[יד] עושין מדורה לחיה וכו'. מימרא שם ופי' ר"ז תוך שלשה או תוך שבעה בשלא אמרה איני צריכה ולמטה בסמוך יתבאר:

אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. בגמרא אר"י אמר שמואל עושין מדורה לחיה בשבת סבור מינה לחיה אין לחולה לא בימות הגשמים אין בימות החמה לא אתמר אמר ר' חייא בר אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין

לו מדורה אפילו בתקופת תמוז עכ"ל הגמרא. וסובר רבינו דהא דאייתי שמואל דהקיז דם לא בא אלא לדחות מה שאמרו בימות החמה לא מפני שהחיה הרי היא כהקיז דם דודאי שפעה דם הרבה ומחמת כן הצנה קשה לה הרבה אבל מה שאמרו לחולה לא כדקאי קאי, ודעת הרמב"ן ז"ל שהביא זה לדחות דאפילו לחולה בימות החמה עושין דלא גרע מהקיז דם ונצטנן וכן מבואר בהלכות וכן פירש"י ז"ל. ובהשגות א"א ובפרק יום הכפורים (יומא פ"ד) תניא בהדיא מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו וכו' ואפשר דבחולה שיש בו סכנה היא עכ"ל, ומדבריו נראה שסובר שדברי רבינו הם בחולה שאין בו סכנה ודחק באפשר דהיה דפרק יה"כ שיש בו סכנה הוא. ובדאי מוכרח הוא שם וסיפא דהיה ברייתא וספקו דוחה את השבת וכבר כתבה רבינו למעלה בראש הפרק בדיון חולה שיש בו סכנה וכן יראה מדברי הר"א ז"ל דלחיה כל ל" עושין לה מדורה דכל ל" לענין מדורה [חולה] שיש בה סכנה [היא] ואני הייתי סבור לפרש דחיה דוקא תוך שבעה וכמו שכתבתי למעלה וחולה לדעת רבינו אפי' יש בחולי סכנה אין בצנה סכנה ואפשר בבגדים. ומחממין לו חמין מלתא אחריתא ואין דומה לעשיית מדורה אבל אני מבטל דעתי מפני דעתו לפי שאם הוא שיש בו סכנה הא משמע דלכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת דבר שעושין לו סכנה:

הקיז דם ונצטנן וכו'. מימרא כבר זכרתי:

מרחיצין את הולד בשבת ביום שנולד וכו'. מימרא סוף פרק מפנין (שבת קכ"ט):

וכן מרחיצין אותו לפני המילה וכו' ולאחר המילה וביום השלישי ואפילו בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה. פסק הלכה בגמרא פרק מילה (קלד:): ומבואר בהלכות כדברי רבינו ז"ל. וכן הסכימו האחרונים. ובהשגות א"א נ"ל שאין מחממין לו חמין אלא ע"י נכרי חוץ מאחר המילה ויום השלישי ובהדיא גרסינן בפסחים לא שנא בריא ול"ש חולה אין מחממין לו חמין להברותו למולו עכ"ל. ואני מוסיף שאפי' לומר לנכרי להחם לקודם המילה אין עושין וכן כתבו ז"ל לפי שמכשירי המילה אינן דוחין את השבת ואפי' ע"י נכרי במלאכה גמורה אלא תדחה המילה וכן דעת רבינו ז"ל בביאור פרק שני מהלכות מילה ושם כתב ואין מחממין לו חמין קודם המילה ואם מלו ונשפכו החמין מחממין לפי שלאחר מילה סכנה היא לו, וכאן אין כונתו וכונת ההלכות לומר להחם לו חמין ואפי' ע"י נכרי קודם המילה אלא להרחיצו בחמין שהוחמו בשבת כגון שחממן נכרי מאליו או עבר ישראל ואמר לו או עבר ישראל וחממן הוא בעצמו או הוחמו למי שיש בו סכנה בכל אלו מרחיצין אותו לפי שכל אלו מותרין אפי' לבריא דבר תורה ואין בהם אלא משום גזרת מרחצאות ובמקום מצוה לא העמידו גזרתם וכן כתבו ז"ל. ודעת רבינו מבואר כן בפרק שני מהלכות מילה ומ"מ לאחר מילה בו ביום אם נשפכו החמין וכן ביום השלישי מחממין לכתחלה מפני שסכנה היא לו. ונראה מדברי רבינו שביום שני אין מחממין ובאמת בגמרא לא הוזכר אלא יום שלישי ואחר מילה שר"ל בו ביום וכן דעת קצת מפרשים ז"ל אבל דעת קצתם דכל שכן יום שני ויום שלישי לרבותא נקטינהו וזה דעת הרשב"א ז"ל וכן דעת הרב רמב"ן ז"ל:

רמב"ם פירוש המשניות שבת פ"ב מ"ה

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שבת פרק ב

[ה] רוח רעה, קורין לכל מיני "אלמאלנכ'וליא", ויש מהן מין שהחולה בורח ויוצא מגדרו כשרואה אור או כשהוא נמצא בין בני אדם, וימצא נחת רוח ותשקוט נפשו בחושך ובבדידות ובמקומות השוממין, וזה מצוי הרבה בבעלי המרה. ותקון משנה זו כך מפני גוים מפני רוח רעה פטור ואם בשביל החולה שיישן מותר. ואמר פטור במקום מותר מפני שהדין בסוף המשנה חייב ואי אפשר שיעבור מדין מותר לדין חייב. וזה החולה הוא חולה שיש בו סכנה, ובתנאי שאי אפשר להעבירו למקום אחר ולא להסתיר את האור ממנו. ואמרו כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב, כל זה לדעת ר' יהודה שאומר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ולפיכך אומר שהוא

חייב ואע"פ שאינו מתכוין לעצם כבוי הנר אלא כדי שלא ישרף החרס של נר או כדי שלא יכלה השמן או הפתילה. ור' יוסי אומר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, ולפיכך הוא פוטר בכולן חוץ מן הפתילה, ובתנאי שיתכוין להבהב מה שנשרף ממנה כדי שתאיר כשתודלק פעם שניה אור יפה. ולפיכך נעשית מלאכה שצריכה לגופה. ואין הלכה כר' יוסי.

עה"ש שכח:א-ז

ערוך השולחן אורח חיים סימן שכח

סעיף א

פקוח נפש דוחה את השבת דכתיב [ויקרא יח, ה] וחי בהם ולא שימות בהם [יומא פ"ה:]: ואפילו ספק פקוח נפש דוחה את השבת [משנה שם פ"ג]. שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים [שם פ"ב]. ואסור להתמהמה בחילול שבת בחולה שיש בו סכנה דמשפטי התורה הם רחמים וחסד ושלום בעולם כדכתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם [רמב"ם רפ"ב] והזריז בפקוח נפש ה"ז משובח ואיתא בירושלמי [שם פ"ח הל' ה'] השואל הרי זה מגונה דאין לישראל שאלה בפקוח נפש דעד שישראל וישיבו לו יבא החולה לידי סכנה והנשאל הרי זה שופך דמים שהיה לו לידרוש ברבים דפקוח נפש דוחה את השבת:

סעיף ב

ולמדתי מתשו' הריצב"א המובא באור זרוע הגדול [סי' ק"ח] דזה שנתבאר דהשואל מגונה והנשאל שופך דמים זה בחולה שזמנו בהול שהוא מסוכן גדול וכל רגע מרובה אצלו בזה ודאי אין שאלה ואין תשובה ועושים כל מה שביכולת לבלי לדקדק ויהיה שבת כחול ממש אבל בחולה שאין זמנו בהול ודאי יש שאלות שהרי אמרו במנחות [ס"ד]. בעי רבא חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות ויש שתי גרוגרות בשתי עוקצין וג' בעוקץ אחת איזה מהן יביא ומסיק דיביא השלש ע"ש הרי יכול להיות ספיקות בפקוח נפש ובהכרח שישראל ושהמשיב ישיב אלא דזהו בחולה שאין זמנו בהול ע"ש ולפ"ז בחולה שמסוכן מאד זמנו בהול אסור לעשות שום שאלה ויעשו כפי הראות בלי שום חשש ופקפוק והזריז ה"ז משובח אמנם בחולה המורגל יכול להתיישב ולשאל שאלות וכן מנהג העולם [כנלע"ד] וע' בסעיף י"ג בסופו:

סעיף ג

אם שבת דחוייה היא אצל פקוח נפש או הותרה דעת הרשב"א בתשו' [חלק א' סי' תרפ"ט] דדחוייה היא וכ"כ הר"ן בפ"ב דביצה ונראה שזהו דעת הרמב"ם בריש פ"ב משבת וז"ל דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות וכו' ע"ש אבל מדברי הרא"ש פ"ח דיומא [סי' י"ד] משמע דהותרה שכתב וז"ל ורבינו מאיר הביא דמיון מאוכל נפש ביו"ט וכו' אלא כיון דהתורה התירה אוכל נפש ביו"ט הוה כמו בחול וה"נ כיון שהתירה התורה פקוח נפש הוי כל מלאכה כמו בחול ע"ש ומלשון זה מבואר דהיא הותרה ולא דחוייה ועוד מדקמדמי לה לאכול נפש ביו"ט והתם לא שייך לומר דחוייה כיון שלא נאסרה מעולם וגם בתשו' הרשב"א שם מבואר דלסברת רבינו מאיר הוי הותרה ולא דחוייה ע"ש [וגם הר"ן בפ"ב דביצה כתב ההפרש דשבת דחוייה אצל סכנת נפשות ואוכל נפש ביו"ט הותרה ע"ש וכיון דר"מ מדמי זה לזה שמע מינה דס"ל דבשניהם הותרה ולכאורה מאן דיליף ביומא שם ממילה דפקוח נפש דוחה שבת ודאי הותרה דמילה א"א לומר שהיא דחוייה כמ"ש ביו"ד סי' רס"ו סעיף כ"ה ע"ש ושם בארנו דגם בפקוח נפש מ"ש הרמב"ם דחוייה אין כונתו דחוייה ממש ע"ש אבל כיון דהרשב"א והר"ן להדיא ס"ל דהיא דחוייה ולא הותרה אין הכרח להוציא דברי הרמב"ם מפשוטן ואולי יסבורו דגם מילה דחוייה או דאף דלמידין ממילה מ"מ אין ראייה שיהו שוין לגמרי ודו"ק]:

סעיף ד

והנה ביומא [ו':] בענין טומאה אי דחוייה או הותרה אומר שיש נ"מ לענין אהדורי אטהורין דאם יש טהורים מוכנים לפניו אפילו למאן דס"ל הותרה עבדי טהורים ולא טמאים ללישנא קמא שם בגמ' רק אם אין טהורים לפניו ונצרך להשיגם אזי למ"ד הותרה עבדי הטמאים ולמ"ד דחוייה מהדרינן אטהורים ע"ש וא"כ ה"נ בחולה אם הדבר האסור והמותר שניהם מוכנים לפניו ודאי מאכילין אותו והיתר ולא האיסור רק אם האיסור מוכן או בנקל להשיגו וההיתר

אינו מוכן או בקושי להשיגו תלוי בפלוגתא דאם הותרה שבת וכל האיסורים אצל פקוח נפש לוקחין האיסור ואם דחוויה מהדרין אתהירא כן היה נראה לכאורה אבל דבר חדש הוא ולא מצאנו זה בהפוסקים ואדרבא הזהירו לזרז בזריזות כל דבר שהחולה צריך ואע"ג דלפי מה שבארנו יכול להיות דזהו בחולה שזמנו בהול כמ"ש בסעיף ב' מ"מ משמע מכל הפוסקים דאינו כן:

סעיף ה

ובאמת נלע"ד ברור דאפילו אי דחוויה היא א"צ להמתין על ההיתר ולא דמי לטומאה דכיון דהתורה צותה לחלל עליו שבת ולהאכילו כל האיסורים אם נאמר שנמתין יכול לבא לידי סכנה ונמצא דלפ"ז אין חילוק בין דחוויה להותרה בפקוח נפש לענין זה ורק יש חילוק להאיכא דאמרי שם דלמ"ד הותרה אפילו יש טמאין וטהורין לפנינו יעשו הטמאים ע"ש וא"כ יש נ"מ רבתא כגון שהיה ההיתר והאיסור לפנינו למאן דס"ל דחוויה אסור ליתן לו האיסור ולמאן דס"ל הותרה מותר אמנם לדידן גם בזה אין נ"מ כיון דללשון ראשון אינו כן כמ"ש ומכל מקום יש נפקא מינה בין נבילה לשחיטה והיינו דחולה הצריך לבשר בשבת שוחטין לו כמו שיתבאר ואין מאכילין אותו נבילה מטעמים שיתבאר אמנם אם הנבילה מוכנת לפנינו למאן דס"ל הותרה שוחטין לו בשבת ואין מאכילין אותו הנבילה ולמאן דס"ל דחוויה מאכילין אותו הנבילה כדי שלא לחלל שבת באב מלאכה כן ביאר הרשב"א שם [כנלע"ד]:

סעיף ו

ואמרו חז"ל שם דכשנצרך לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה לא יעשו מה שנצרך לעשות בשבילו ע"י אינו יהודי ולא ע"י נשים ולא ע"י קטנים אלא ע"י ישראלים גדולים והטעם דשמא יאמרו הרואים שבקושי התירו לחלל שבת בשביל פקוח נפש ואין מתירין ע"י המחוייבים במצות ומזה יבא מכשול שמא באיזה פעם לא ימצאו אינו יהודי וקטנים ונשים ולא ירצו הגדולים לחלל שבת ויבא לידי סכנה [ר"ן וכו"מ ברא"ש] והתוס' כתבו עוד דאפילו היכא דאפשר בא"י מצוה בישראל דשמא שיתעצל הא"י ויבא לידי סכנה ע"ש וממילא דגם לענין נשים וקטנים כן דסתם נשים עצלניות הן וכו"ש קטנים ולדבריהם יכול להיות דלכן אסרו חכמים לעשות על ידיהם:

סעיף ז

ויש להתפלא על רבינו הרמ"א בסעיף י"ב שעל מה שכתב רבינו הב"י דין זה וז"ל כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה משתדלים שלא לעשות ע"י עכו"ם וקטנים ונשים אלא ע"י אנשים גדולים ובני דעת עכ"ל וכתב על זה רבינו הרמ"א וי"א דאם אפשר לעשות בלי דיחוי ובלי איחור עושה ע"י שינוי ואם אפשר לעשות ע"י א"י בלא איחור כלל עושין על ידו וכן נוהגים אבל במקום שיש לחוש יתעצל הא"י אין לעשות על ידו עכ"ל ואיך אפשר לומר כן והרי לטעם הראשון שכתבנו שהחשש הוא מפני פעם אחרת פשיטא שאסור אלא אפילו לטעם השני מפני חשש עצלות כיון דהש"ס חשש לזה איך נאמר דאנן לא חיישינן לזה והוא דבר תימה ולדעת הרמב"ם מה שאמרה הש"ס שיעשו ע"י גדולי ישראל הם גדולי ישראל ממש הגדולים בתורה ויראה ולהראות לכל שכן צותה לנו התורה והקב"ה שצוה לנו על השבת הוא צוה לנו לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה [גם הט"ז סק"ה תמה עליו ונראה דבעל דיעה זו סובר מטעם עצלות וזה שאמרה הש"ס ואין עושין זה ע"י וכו' פירושו שאין מחוייבין לעשות על ידיהם אבל זהו כנגד רוב הפוסקים ולכן למעשה ודאי נכון לעשות דוקא ע"י ישראל גדול]:

[אבנ"ז סי' תנה אות ה]

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תנה

(ה) והנה בדין זה אם שבת הותרה אצל פקו"נ או דחוי' יש שערורי' גדולה. והרמבם פ"ב מהל' שבת הל"ג כ' ואלו האפיקורסים שאומרים שזה חילול שבת. עליהם הכתוב אומר גם אני נתתי להם חוקים לא טובים. מבואר דבאמת אינו חילול כלל ושבת הותרה. ובתורת כהנים [פ' ויקרא דבורא דחובה פ"א] הובא בירושלמי ע"ז פ"ב ה"ב [יא ע"א] שבת הותרה מכללה להתרפאות. ומלשון כזה דייק הש"ס יומא (דף ז' ע"ב) דטומאה הותרה בציבור. א"כ מפורש בת"כ דשבת הותרה. מיהו הת"כ חיבר רב וסתם תורת כהנים ר' יהודה ורב סובר שלהי עירובין טומאה הותרה בציבור. ועיין ברמב"ם סופ"ז מהל' בית הבחירה. וכן ס"ל לר' יהודה ביומא שם דטומאה הותרה בציבור. וא"כ לפי דברי הכסף משנה רפ"ב מהל' שבת דשבת אצל חולה דומה לטומאה בציבור אי דחוי' דחוי' אי הותרה הותרה. אין

ראי' מתורת כהנים לדין דקיי"ל טומאה דחוי' ותורת כהנים לשיטתו כנ"ל. אך כבר ישב על מדוכה זו התשב"ץ ח"ג סי' ל"ז והעלה דשבת הותרה אצל חולה. וראייתו דבגמ' יליף דפקוח נפש דוחה שבת מעבודה. ומפורש בסוף פרק טרף בקלפי [יומא מו ע"ב] שבת הותרה בציבור. עוד יליף הש"ס ממילה. ומילה ג"כ הותרה בשבת כמו עבודה:

אג"מ ח"א סי' קלא

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קלא
ברופא אם מותר ליסע לבית החולים הרחוק ממנו בשבת ויו"ט כ"א מרחשון תשט"ו. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר שמעון האנאווער שליט"א.
דבר הרופא שמשמרתו הוא בבית החולים שרחוק הרבה מדירתו שאי אפשר לו לבא ברגליו אם מותר לו ליסע לשם בשבתות וימים טובים באויטא /באוטו, מכונית/ שלו באשר שתמיד יש לדאוג שם לספק פקוח נפש.
הנה פשוט שאף אם יש שם ודאי חולה מסוכן ורוצה דוקא ברופא זה שאם הוא כבר בביתו מותר לו ליסע לשם ולחלל שבת בכל הצריך למהר ביאתו לשם, מ"מ כשיודע הרופא מזה ערב שבת מחוייב הרופא להשאר ללון באיזה בית הסמוך לבית החולים שודאי אפשר להשיג מקום ללון ואף אם יצטרך לשלם דמי שכירות בעד הלילה אין להתיר לו לבא לביתו שיביאנו זה לחלל שבת למחר ליסע לבית החולים. ואף אם אין מקום סביבות בית החולים ללון שם הרי יכול ללון בבית החולים גופיה ואף שלא יהיה לו שם יין לקדוש וסעודה חשובה לכבוד השבת נמי היה צריך להשאר שם דמצות סעודת שבת וקדוש לא תדחה איסור מלאכה דשבת.
אך אף כשאין מקום ללון סביבות בית החולים ובבית החולים אין מניחים ללון, ולהשאר כל הלילה בחוץ נימא שאי אפשר משום שצריך הרופא כדי לידע איך לרפאות לישן בלילה במנוחה דלא גרע ממלמד שאסור לו להיות נעור בלילה משום שלא יוכל ללמד היטב כדאיתא ברמ"א יו"ד סי' רמ"ה וכ"ש שיש לחוש זה ברופא שנוגע לפקוח נפש וא"כ היה מוכרח לבא הביתה שלכן הרי יש להתיר לו ליסע אף שמחלל שבת כיון שאי אפשר לו לבא ברגליו וגם כדי למהר ביאתו לשם, מ"מ הוא רק כשיש שם חולה שרוצה דוקא שרופא זה ירפאנו ואף אם אין החולה מקפיד איזה רופא אבל נזדמן שקראו לרופא זה שיבא לרפאותו, שאז מותר אף כשיש רופא אחר שירפאנו מטעם שאיתא בר"ן וברא"ש נדרים דף מ"א בשם ירושלמי לפי שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות, וכדאיפסק בשו"ע יו"ד סי' של"ו סעי' א' שהמונע עצמו מלרפאות ה"ז שופך דמים ואפילו יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות וממילא פשוט שמחוייב גם לחלל שבת כשקראו לו. אבל כשיש רופא אחר ואין קפידא להחולה איזה רופא ירפאנו וגם לא קראו לו ודאי אסור לו לחלל שבת דמנא ליה שממנו יזכה להתרפאות ולא מרופא אחר דאדרבה אולי דוקא מרופא אחר ואין נכנס זה בכלל ספק כיון דאין טעם ידוע שהוא עדיף.
ולכן כיון שבבית החולים יש הרבה רופאים ורובא דרובא החולים אין מקפידין מי יהיה הרופא וגם אין קוראין לו ביחוד לכן לא רק שאסור לו ליסע אלא אף אם היה סמוך לשם אסור לו לעבוד שם בשבת ויו"ט וצריך הוא להשתדל שיעבוד ביום אחר תחת יום השבת. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

אג"מ ח"ד סי' עט

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עט
הנהגת רופא בשבת י"ז אדר תשל"ט. מע"כ ידידי מוה"ר מנחם דוד זעמבא שליט"א.
הנה כאשר מע"כ גמר למודו לרופא יצליחו השי"ת להיות שלוחא דרחמנא לרפאות החולים שיבואו ורוצה אתה לדעת איך להתנהג בכמה דברים הנוגע להלכה, ואכתוב בזה קצת גם ליותר ממה שנשאלתי מאחר שזהו עיקר גדול לענין זה.
הנה הרמב"ם רפ"ב משבת כתב דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות, וכתב הכ"מ דכוונתו דהיא דחוייה ולא הותרה שלכאורה תמוה דבשבת לחולה הא אף כשאפשר לעשות ע"י נכרים שהוא בהיתר נמי מותר

ואדרבה הא כתב הרמב"ם דאף כשאיכא נכרי לפנינו אין עושין דברים אלו ע"י נכרים וע"י קטנים ופי' הכ"מ שמא יאמרו הרואין בקושי התיירו ויבא הדבר דלא ירצו לחלל שבת ע"י ישראל גדולים וגם מחמת שאינם זריזים כל כך כדהביא הכ"מ מרמ"ך, וא"כ לאיזה דבר נוגע מה שהיא דחוויה ולא הותרה דהא ל"ד לטומאה שהותרה בצבור שלר' ששת שהיא רק דחוויה מהדרינן להביא טהורין אפילו מבית אב אחר כדאיאתא ביומא דף ו' ע"ב, וצריך לומר שאף שאינו נוגע למעשה לענין השתדלותו אהדורי בתר היתרא יש לנו לידע אם עשיית מלאכה בשבת לפקוח נפש הוא מעשה איסור אך שמ"מ נדחו ומחוייבין לעבור האיסור דשבת וכן שאר איסורין לפ"נ =לפקוח נפש=, או שאינם מעשה איסור כלל כשהוא לפ"נ, ואף שאינו נוגע זה למעשה כשכבר בא החולה לידו איכא חלוק לענין הרופא שאם הוא במקום שאיכא עוד רופאים אין לו להמציא עצמו שיהיה נקל למצא אותו אלא צריך לסגור המשרד שלו, ומספר הטעלעפאן /הטלפון/ שיוכלו למצא אותו לא יהיה רשום בפנקסי הטעלעפאן מביתו אלא מהמשרד, כדי שלא יוכלו למצא אותו אלא המכירין אותו בלבד אף אם היה נוגע זה לחולים ישראל, וכן לא ישא עמו בשבת טעלעפאן ששומע כל מי שקורא אותו, דמאחר דאיכא עוד רופאים אין עליו שום חיוב רק לאלו שבאו אצלו מטעם דלא מכל אדם זוכה להרפא אבל הרופא יש עליו חיוב שישתדל שלא יבואו אליו מאחר שיש רופאים אחרים וגם נכרים שילך אליו החולה אף שהם ישראלים, אבל אם הוא רק רופא אחד בעיר מוכרח להיות במקום שאם איכא חולה יוכל לבא אליו. ואם הוא במקום שהרוב עכו"ם ומעט ישראלים שדרים שם מכירים אותו ויודעין לבא אליו כשיצטרכו לרופא במקום סכנה, אז לענין העכו"ם יעשה כדיני המדינה שודאי יש לרופא להיות לו יום חפשי שכיון שהרופא הוא שומר שבת הרי קבע לו יום השבת ליום חפשי שלו שיכול לסייע מביתו ליום ההוא וכן יצטרך לעשות או באופן אחר שלא ימצאהו. ואף שלדין זה ולרוב הדינים אינו נוגע מה שדחוויה יותר מהותרה מ"מ זריזות איכא להרופא שיוודע שהוא דבר איסור אך שהותרה לפ"נ שיזהר ביותר לחלק בין מה שמותר ובין מה שאסור.

ועתה כשהקדמתי מה שצריך הרופא לידע ואין לחוש שיבא לזלזל בשבת מצד מה שצריך לפעמים בשביל חולה לעשות עבור החולה גם מלאכה בשבת אשיב על שאלת מע"כ בדבר עכו"ם, דהא ברור ופשוט שהתירוץ אמר אביי בע"ז דף כ"ו ע"א דיכולין לומר דידן דמנטרי שבתא מחללינן עלייהו דידהו דלא מנטרי שבתא לא מחללינן לא תתקבל תשובה כזו במדינות שלנו לא אצל החולים וקרוביהן ולא לראשי המדינה, שלכן ודאי אם הוא בבית חולים ויאמר תירוץ זה לא רק שלא יועיל כלום דכשלא יהיה שם רופא אחר ולא ירצה לרפא ודאי לא ישגיחו על דבריו ואם לא יהיה שם רופא אחר ודאי ידונו אותו כפושע ורוצח אם ח"ו יהיה איזה סבה, שלכן לענין שמוש בבית חולים הרי ודאי בכל בית חולים יש הרבה רופאים וגם הרבה שעדיין צריכין שימוש והרוב הרי רוצים יותר כשלא יצטרכו להיות שם ביום הראשון לשבוע יכולין הרופאים שומרי תורה להחליף שזמנם יהיה לעולם ביום הראשון לשבת ורופאים הנכרים יהיו ביום השבת ואני יודע שהרבה רופאים שומרי תורה עשו כן. ובעצם אף עם רופאים יהודים שאינם שומרי תורה שרוצים ג"כ יותר להיות שם שבת מיום ראשון יש אופן המותר ממש היינו שרופא השומר תורה ישתדל אצל הממונים על זה בבית החולים שאותו ירשום תמיד ליום א' בשבת שאף שבשביל זה יהיה מוכרח באם ליכא הרבה נכרים שירשום זמנו ליום השבת יהודי אחר אף שגם האחרים הם שומרי תורה שהוא רק כלפני דלפני דלא מפקדינן וכ"ש כשאיכא גם רופאים נכרים שלכן אף כל שומרי תורה יכולין להשתדל שלא ירשמו אותן להיות שם בשבת אף שע"ז ירשמו אף את היהודים שאינן שומרי תורה שיהיו שם בשבת, אבל אף שלא נעשה כן ונרשם שומר תורה על יום השבת יש לו להחליף הזמן עם נכרים, ויש גם טעם גדול להתיר אף עם יהודים שאינם שומרי תורה שגם שכשישאר בביתם יחללו שבת במזיד בכל מלאכות שיזדמן לא פחות מהמלאכות שיעשה בבית החולים באיסור שא"כ אין בזה לפ"ע בזה שהוחלפו להו מלאכות במלאכות, ויותר נוטה שהופחתו כי יש הרבה חולים שמותר וגם הרבה הוא רק מדרבנן ומה שעושה בביתו רובן הם מדאורייתא.

אבל כשנזדמן שהוא מוכרח להיות שבת בבית החולים או כשהוא כבר רופא קבוע שאף שהמשרד שלו סגור בשבת בא דוקא אליו נכרי חולה בדבר שהוא סכנה הוא מוכרח להזדקק לו אף בחלול שבת באיסור דאורייתא, וכ"ש כשנזדמן איזה אסון סמוך לביתו שקורין לרופא הסמוך יותר מאחר דלא מתקבל במדינותינו הדחויים שאמר אביי הוא סכנה ממש גם בעצם לגופו ממש מקרובי החולה, וגם אם הוא אינו חושש שתהא סכנה לו בעצמו יש לחוש לאיבה גדולה כל כך מצד אנשי המדינה וגם מהממשלה שיש ודאי לחוש גם לעניני סכנה מתוצאות זה, ואף שהתוס' שם ד"ה סבר תמהין איך אפשר להתיר משום איבה איסורא דאורייתא, כפי המצב במדינותינו בזמן הזה איכא מצד איבה סכנה גדולה אף במדינות שהרשות לכל אדם מישראל להתנהג כדיני התורה, שהוא עכ"פ שלא

כשע"י זה לא ירצה להציל נפשות. ופלא על הגאון הח"ח (מ"ב סי' ש"ל ס"ק ח') שכתב דהא הרופאים אפילו היותר כשרים נוסעים כמה פרסאות לרפאות עכו"ם ושוחקין סממנים בעצמן ומסיק דמחללי שבת גמורים הם במזיד אף שיהיה איבה מזה, הא ברוסלאנד /ברוסיה/ בעיירות הקטנות שהיה רק רופא אחד לכל הסביבה הרי ודאי ברור אם לא היה הולך לרפאות את העכו"ם היה ברור שהיו הורגין אותו בטענתם שגרם מיתה לבנם ובתם וכדומה וגם שופטי המדינה לא היו מענישין אותם כל כך או לגמרי לא היו מענישין את העכו"ם שהיה הורגו ואפילו באופן שהשופטין היו מענישין באיזה עונש קל הא היה שייך לחוש שיהרגו בצנעא, וגם הא חזינן שחשש לזה פן יעשה איבה מזה שלכן הדפיס למטה הגה על זה שכוונתו הוא רק במדינת אנדיא /הודו/ ואם לא היה זה חשש סכנה לכלל ישראל לא היה צריך להגיד זה, וכיון שאיכא עכ"פ ספק הא אף בשביל ספק קטן הוא לקולא בפ"נ =בפקוח נפש=. ועיין בחת"ס חיו"ד סימן קל"א שכתב בפירושו ואם יש באיבה זו חשש סכנת נפשות יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא. ולשון הדברי חיים (ח"ב או"ח סי' כ"ה) אחר שכתב דמשום איבה לא מחללינן שבת באיסור דאורייתא שמסיק, אך המנהג ברופאים שמקילין ושמעתי שהוא מתקנות ארצות להתיר להם, שלכאורה לא מובן איזה תקנה שייך בזה, וצריך לומר שכוונתו שאף שסובר בעצמו דאין לחוש לסכנה בשביל איבה, מ"מ לא אמר למחות בהרופאים שמקילין דהוא משום דלא ברור לו שליכא חשש סכנה מהטעם דאומדנא שלו שאין לחוש לסכנה הא היה זה רק על מקומו שאולי היה במקומו והסביבה הרבה רופאים ולא היה איכפת להו כל כך שאף שודאי ניתוסף שנאה יותר בשביל זה הוא שנאה בעלמא כסתם שמעולם מעכו"ם לישראלים שיש שונאים ביותר שמ"מ אין בזה ענין סכנה, אבל ידע שודאי איכא מקומות שלא מצוי רופאים שיש שם חשש סכנה, אבל כתב שנוהגין הרופאים להקל גם במקומו ואינו מוחה בהם כי שמע שאיכא תקנה להתיר להם בכל מקום מטעם שלא יטעו להחמיר אף במקומות שהאיבה יביא לסכנה, כהא דמצינו בט"ז סימן שכ"ח סק"ה שאף במזומן נכרי יעשו גדולי ישראל ומביא מהא דנמצא הרבה פעמים בגמ' נמצאת מכשילים לעתיד לבא, וכ"ש בזה שאיכא כשלון גם תיכף משום שמצוי חולי עכו"ם מסוכנים בכל מקום וזהו טעם תקנת הארצות ואין זה ענין תקנה אלא מעיקר הדין לדידהו ולשון תקנה הוא על שיפרסמו זה, (עיין במנחות דף ס"ח ע"ב איכא לשון התקין לכוונה זו). והדברי חיים בעצמו אולי היה סבור דממקום למקום לא יבואו למילף עכ"פ לא מיחה אף במקומו שלא היה חשש סכנה, אבל בזמננו יש לחוש לסכנה כמדומי בכל מקום, וגם מצד פרסום הידיעות ע"י העתונים תיכף מה שנעשה בכל העולם איכא המכשול למילף ממקום למקום וגם הסתה להגדיל השנאה עד לרציחה גדול עי"ז לכן פשוט שבזמננו יש לדון זה כסכנה ממש, ויש להתיר כשנזדמן זה.

מה ששמע בשם האדמו"ר מקלויזענבורג שליט"א שלא יקחו שכר עבור הריפוי ודאי אסור להרויח מחלול שבת אלא שצריך לעשות רק מדין הצלה, וגם הוא עצה טובה שלא יבא לטעות ולומר שיש בזה חשש סכנה אבל לומר שע"ז יהא מלאכה הצריכה לגופה אין זה נכון לע"ד, וסברת טהרת המים דבשביל פ"נ =פקוח נפש= הוא מלאכה שא"צ לגופה היא סברת מהרי"ק (סי' קל"ז) עיין בתשובתי אג"מ ח"א דאו"ח סימן קכ"א. ידידו, משה פיינשטיין.

[שו"ת יחווה דעת ח"ד סי' ל אות ג, ז, ח]

שו"ת יחווה דעת חלק ד סימן ל

(ג) אלא דמה שכתב הגר"א שבודאי שבת דחוויה היא אצל פקוח נפש, ומוכיח כן מלשון הרמב"ם (ריש פרק ב' מהלכות שבת): השבת דחוויה אצל סכנת נפשות. אף על פי שגם מרן הכסף משנה שם הבין כן בדעת הרמב"ם, והשוה דין זה למה שכתב הרמב"ם בפרק ד' מהלכות ביאת מקדש שטומאה דחוויה היא בצבור, ולא הותרה, והוא הדין לפקוח נפש בשבת, ושכן כתבו הרשב"א והר"ן. ע"ש. וכן כתב עוד מרן בבית יוסף /או"ח/ (סימן שכ"ח) בדעת הרמב"ם. וכן כתב הקרבן נתנאל (בסוף יומא). וראה עוד בספר צרור החיים (ריש פרק ב' מהלכות שבת), ובספר ווי העמודים על היראים (סימן י"ט אות ו'), ובספר פתח הדביר (סימן רע"ח סק"א), אולם הרמ"א בתשובה (סימן ע"ו), סובר בדעת הרמב"ם ששבת הותרה לגבי פקוח נפש, וכמו שכתב (בפרק ב' מהלכות שבת הלכה ב'), כללו של דבר, שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להם. ע"ש. ולדבריו צריך לומר דמה שכתב הרמב"ם (בריש פרק ב' מהלכות שבת) שהשבת דחוויה אצל סכנת נפשות, לאו דוקא, וכל כוונתו לומר

שאיסור שבת נדחה לגמרי לגבי סכנת נפשות. וכ"כ הגאון הרגאצ'ובי בספר צפנת פענח (ריש פרק ב' מהלכות שבת), שמה שכתב רבינו דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות, אינו רוצה לומר אם דחוויה אם הותרה, אלא כוונתו שלא תאמר שיש איסור שבת ורק הסכנה דוחה את השבת, אלא גוף השבת נדחה מפני הסכנה, ולכן כתב, כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי היא כחול וכו', ונמצא שלגבי חולה שיש בו סכנת נפשות אין כאן שבת, וכל צרכיו נעשים בשבת אף על פי שבלא הן לא ימות, שכיון שהוא מסוכן והוא צריך להם מותר, וכמו שכתב הרב המגיד לקמן בהלכה י"ד. ע"כ. וכן כתב בשו"ת חסד לאברהם תאומים מהדורא תנינא (חלק אורח חיים סימן ס"ז) שגם הרמב"ם סובר שהשבת הותרה לגבי פקוח נפש, ומה שכתב דחוויה לאו דוקא. ע"ש. וכן כתב בשו"ת אבני נזר (חלק אורח חיים סימן תנ"ה אות ה') לדייק מדברי הרמב"ם, שכתב, כללו של דבר שבת לגבי חולה מסוכן הרי הוא כחול וכו', ואלו האפיקורסים האומרים שזהו חילול שבת עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם. שמבואר מזה שבאמת אין כאן חילול שבת כלל, שהשבת הותרה לגבי סכנת נפשות, וזהו כמו שאמרו בירושלמי (פרק ב' דעבודה זרה הלכה ב'), שבת הותרה מכללה להתרפאות. ע"ש. גם בשו"ת דברי מלכיאל חלק ד' (סימן ט"ו) כתב, שגם הרמב"ם סובר שהשבת הותרה לגבי פקוח נפש, ומה שכתב (בריש פרק ב' מהלכות שבת) שהשבת דחוויה, לאו דוקא הוא, ומשום שבלשון הש"ס בכמה מקומות נזכר שפקוח נפש דוחה שבת תפס לשון דחוויה. וראיה לזה ממה שכתב הרמב"ם שדחוויה שבת אצל סכנת נפשות כשאר איסורים, ובשאר איסורים כתב (בפרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט"ז): מי שאחזו בולמוס מאכילים אותו מיד דברים האסורים עד שיאורו עיניו, ואין מחזרים על דבר המותר אלא ממהרין בנמצא לפניהם, ומאכילים אותו הקל הקל תחלה, אם האירו עיניו דיו, ואם לאו מאכילים אותו החמור. והיינו משום דסבירא ליה שהותרו האיסורים לגבי פקוח נפש, ולכן אין מחזרים אחר היתר. וכן מוכח עוד ממה שכתב (בריש פרק ב' מהלכות שבת) ובפירוש המשנה (סוף פרק י"ח דשבת), שהטעם שבמקום פקוח נפש עושים על ידי גדולי ישראל ולא על ידי גוים וקטנים, כי אם יעשו על ידי גוים וקטנים יבואו להקל בחילול שבת, כי לא ידעו שזה הותר רק בשביל פקוח נפש. ואם איתא ששבת דחוויה היא אצל פקוח נפש, אם כן מן התורה צריך לחזר לעשות בהיתר (כמבואר ביומא ו' ע"ב), ואיך אפשר שיתקנו חז"ל לעשות דוקא בגדולים בשביל איזה חשש וכו'. ואכן הפוסקים שסוברים דחוויה כתבו הטעם, כדי שלא יקלו בהצלת נפש, ויסברו שאסור לחלל שבת בשביל פקוח נפש. (ועיין עוד בתוספות והרא"ש והר"ן יומא פ"ד ע"ב). ובע"כ שהרמב"ם סובר שהשבת הותרה אצל פקוח נפש. עכת"ד. נמצא שאין הכרח כלל לומר בדעת הרמב"ם שסובר ששבת דחוויה בלבד ולא הותרה לגבי פקוח נפש. ועיין בשו"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן קנ"ד). ע"ש.

שו"ת יחווה דעת חלק ד סימן ל

(ז) ואחרי הודיע ה' אותנו את כל זאת, הבא נבוא לדברי המשנה ברורה בביאור הלכה (סימן שכ"ח סעיף ד') על מה שכתב מרן השלחן ערוך, מכה של חלל אינה צריכה אומד (אם יש סכנה לשעתה), שאפילו אם אין שם בקיאים והחולה אינו אומר כלום, עושים לחולה כל מה שרגילים לעשות לו בחול. וזה תוכן דברי הביאור הלכה: זהו לשון הרמב"ן בתורת האדם, וכתב המגיד משנה: שמזה משמע שאף על פי שאין סכנה במניעת הדבר ההוא מותר לעשותו. ולפע"ד צריך עיון, שלפי הנראה הרבה פוסקים חולקים על זה, שהרי רש"י פירש שחולה שיש בו סכנה היינו שמסוכן הוא בלעדי התרופה ההיא. וכבר הביאו בבית יוסף. והר"ן על הרי"ף כתב כפירוש רש"י. ועוד שביומא (פ"ב ע"א) שנינו, חולה מאכילים אותו על פי בקיאים. ופירש רש"י: אם יאמרו הרופאים שמסוכן הוא אם אינו אוכל. ובלא אומדנא אין מאכילים אותו, וממילא הוא הדין לענין חילול שבת. וכן מבואר בתוספות שבת (קכ"ח ע"ב) ובמאירי שם. וכן דעת הרשב"א בתשובה (סימן ר"ד) שכתב שמסוכן הוא אצל אכילה וכו' ונאכילהו ביום הכפורים. והוא הדין לענין שבת. גם מדברי הרמב"ן אין ראיה כל כך וכו'. אולם מצאתי לאיזה פוסקים שכתבו כדברי המגיד משנה, וזו לשון הרשב"ץ חלק א' (סימן נ"ד): ואפילו הבערה שהיא מלאכה גמורה עושים אותה בשביל חולה שיש בו סכנה, ואף על פי שאין עיקר רפואתו בהדלקת הנר, אלא שאנו צריכים לה לצרכי רפואתו, וכדתיניא (שבת קכ"ח ע"ב) ואם היתה צריכה לנר מדליקים לה, ואפילו היא סומא, ואף על גב דלא חזיא, אתובי מיתבא דעתה, סברא אי איכא מידי חזיא חברתי ועבדה לי. מכאן נראה שאפילו משום ישוב דעתו של החולה אף על פי שאין צריך לרפואתו אלא ליישוב דעתו בלבד, מחללים עליו שבת. והוא הדין שאר מלאכות שהחולה מתיישבת דעתו בהן עושים אותן בשבת. ומשמע דסבירא ליה כהמגיד משנה. וכן מצאתי להמאירי בסוף יומא. ובאור זרוע הלכות יולדת מצאתי שיש מחלוקת בזה. עכת"ד. ולפע"ד יש לומר שהרשב"א והר"ן לשיטתם שסוברים שבת דחוויה בלבד אצל פקוח נפש,

אבל לדעת הראשונים שסוברים שהשבת הותרה לגמרי לגבי חולה שיש בו סכנה, כל שהיא מכה של חלל שחזקתה סכנה אין צריך אומד, ולכן אין צריך לדקדק אם הדבר חיוני כל כך לצורך החולה. וכן הרשב"ץ שהתיר בזה לשיטתיה דסבירא ליה שבת הותרה אצל פקוח נפש וכו'. ונמצא שרבים מהראשונים שסוברים ששבת הותרה אצל פקוח נפש עומדים בשיטת המגיד משנה, ולכן יפה פסק מרן השלחן ערוך כדבריהם. וכבר הסביר הגאון הראגצ'ובי בצפנת פענח (ריש פרק ב' מהלכות שבת) בדעת הרמב"ם, שכשיש חולה שיש בו סכנה אין לחשוב שיש איסור שבת ורק הסכנה דוחה אותו, אלא גוף השבת עצמו נדחה במקום סכנה, ולכן כל צרכיו נעשים בשבת אף על פי שבלא הם לא ימות. ע"ש. ומצאתי להגאון רבי אלחנן וסרמן בקובץ הערות על יבמות (סימן י"ח אות ה'), שהביא דברי המגיד משנה ומרן השלחן ערוך, והערת המשנה ברורה בביאור הלכה הנ"ל. וכתב ליישב, כי הנה קיימא לן בשבת (קל"ג ע"ב) המל בשבת כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר אף על ציצין שאינן מעכבין את המילה, פירש אינו חוזר עליהם. והיינו טעמא, משום דציצין שאינן מעכבין, אינן דוחים שבת, שאין חיובם אלא מטעם הידור מצוה, ומכל מקום היכא דלא פירש שייכים הם למילה עצמה, וכיון שניתנה השבת להדחות אצל מילה, צריך לעשות המילה בשבת כדרך שהוא עושה בחול, משום שהשבת הותרה אצל מילה, ושבת וחול שוים בזה. וכעין מה שאמרו ביומא (מ"ו ע"ב) שבת הותרה בצבור לגבי עבודה, ורק היכא דפירש לגמרי כבר נגמרה גוף המצוה וההידור בלבד אינו דוחה שבת. והכי נמי סבירא ליה להמגיד משנה וסיעתו המתירים לעשות לחולה כדרך שרגילים לעשות בחול, שהשבת הותרה אצל פקוח נפש, וכמו שכתב הרא"ש סוף יומא בשם מהר"ם מרוטנבורג, ומדמה לה להיתר אוכל נפש ביום טוב, שבודאי אינו מתורת דחיה בלבד. אבל נבלה לחולה לא הותרה אלא דחוויה היא, וכדמוכח בשו"ת התשב"ץ שדוקא שבת הותרה אצל פקוח נפש דילפינן הכי מקל וחומר ומקראי, מה שאין כן בכל האיסורים שאינם אלא מתורת דחיה, ולכן ביום הכפורים שאינו אלא מתורת דחיה צריך אומד על פי בקיאים, דהתם ליכא היתרא דציצין שאין מעכבין וכו'. עכת"ד. (ולפי זה ניחא גם מה שפסק מרן השלחן ערוך /או"ח/ סימן תרי"ח סעיף ז', שחולה מסוכן שאוכל ביום הכפורים מאכילים אותו פחות פחות מכשיעור וכו', והרי אין זה כדרך שהוא רגיל לאכול בחול. ובע"כ דשאני יום הכפורים שהוא רק דחוי לגבי חולה שיש בו סכנה). וכיוצא בזה כתב הגאון רבי ישמעאל הכהן בשו"ת זרע אמת חלק א' (בחינושי הש"ס סימן מ"ו דף נג ע"ג), שיש לחלק בין שבת שהותרה לגבי פקוח נפש, משום דילפינן (ביומא פ"ה ע"א) שפקוח נפש דוחה שבת קל וחומר מעבודה וקל וחומר ממילה וכו'. מה שאין כן שאר איסורים דילפינן להו מקרא דוחי בהם ולא שימות בהם, לפיכך אינם אלא דחויים הם אצל חולה שיש בו סכנה, ולא הותרו לגמרי. ע"ש, ועיין עוד בשו"ת חיים וחסד מוספייא (סימן י"ז דף מ"א ע"ג).

ע"ש. ובהכי רווחא שמעתתא טפי, ועל כל פנים היסוד בזה הוא ששבת הותרה אצל פקוח נפש. (וידידי הרב הגאון רבי בצלאל ז'ולטי שליט"א בשו"ת משנת יעב"ץ (חלק אורח חיים סימן מ"ט, דף קנ"ו ע"א) כתב, שמרן השלחן ערוך /או"ח/ (סימן שכ"ח סעיף ד') שפוסק שעושים לחולה שיש בו סכנה כל מה שרגילים לעשות לו בחול, והיינו אף על פי שאין במניעת הדבר ההוא משום סכנה, וכמו שכתב המגן אברהם שם, על כרחך דסבירא ליה ששבת הותרה לגבי פקוח נפש. ומשום הכי פסק (בסימן קצ"ו) שאף על פי שהאוכל דבר איסור אינו מברך עליו, מכל מקום במקום סכנה מברך עליו, משום שהאיסורים הותרו לגבי פקוח נפש. ע"ש. ולפי האמור עדיין רב המרחק בין שבת לשאר איסורים. וכן מוכח ממה שכתב הרא"ש בסוף יומא, ששבת הותרה, אבל נבלה אריא רביע עלה וכו'. ע"ש. וכן כתב הגאון מהרש"ם בספר עין הרועים (מערכת דחוויה והותרה אות ד'). ודו"ק).

(ח) אולם ראיתי להרב"ז בתשובה חלק ד' (סימן ק"ל) שנשאל, האם מותר לעשות לחולה שיש בו סכנה בשבת דברים שאין בהם צורך כל כך לחולה, והשיב, דבר זה שנוי במחלוקת בין הפוסקים, ואני מן המקילים שדחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות, ולכן מותר לעשות לו אפילו דברים שאין בהם צורך כל כך, שאפשר שאם לא תעשה לו דברים שיש בהם קצת צורך, יבא להמנע גם מדברים שיש בהם צורך הרבה, והדבר ידוע שאפילו ספק ספקא של פקוח נפש דוחה את השבת, לפיכך שוחטים לחולה בשבת ואין מאכילים אותו נבלה שהיא באיסור לאו בלבד, כי שמא ידע החולה שהיא נבלה ויקוץ בה ויסתכן. ומה שכתב הר"ן בטעמו של דבר זה, לא נתיישב אצלי, וכמש"כ בתשובה אחרת. ע"כ. (ונתכוון למה שכתב בשו"ת הרדב"ז חלק ג' סימן תקצ"א, שתירוץ הר"ן סוף יומא שבאיסור נבלה עובר על כל כזית וכזית. מה שאין כן בשחיטה שהיא פעם אחת, קשה, שאם אין החולה צריך לאכול אלא כזית מאי איכא למימר וכו'. ע"ש). ומבואר להדיא שאף על פי שדעת הרדב"ז שהשבת דחוויה אצל סכנת נפשות, ולא הותרה לגמרי, מכל מקום סבירא ליה להקל כדברי המגיד משנה, שעושים לחולה דברים שיש בהם צורך קצת,

אף על פי שאין במניעתם סכנה לחולה. ודבריו מפורשים יותר בשו"ת הרדב"ז חלק ד' (סימן ס"ו) שכתב, ודע שכלל גדול יש בידי שהשבת דחוויה היא אצל חולה שיש בו סכנה, אבל לא הותרה השבת אצלו, ולא אמרין שהרי היא כחול אצלו, כמו שאמרו (בביצה ו' ע"א) יום טוב שני לגבי מת כחול שוויה רבנן, ונפקא מינה שמותר לעשות בשבת לחולה שיש בו סכנה הדברים שנוהגים לעשות לאותו חולי בחול, אבל אין עושים לו דברים שאין רגילים לעשות לאותו חולי, אלא אם כן על פי רופא אומן שאמר שצריך. ע"ש. (ועיין בשו"ת אדמת קודש חלק א', חלק אורח חיים סימן ו', דף ו' ע"ד, בפירוש דברי הרדב"ז הנ"ל. ועיין בשו"ת באר המים חלק אורח חיים סימן ט"ז. וי"ל ע"ד. ודו"ק). ולפי זה גם לסברת האומרים ששבת דחוויה היא אצל פקוח נפש, יש לומר שמודים לסברת המגיד משנה, מטעמו של הרדב"ז הנ"ל. ויש להוסיף עוד מה שכתב בשו"ת אבני נזר (חלק אורח חיים סימן תנ"ג אות ה'), שיש סיוע לדינו של המגיד משנה שאפילו אין במניעת הדבר ההוא סכנה, נחשב כפקוח נפש, מהגמרא ביבמות (ע"א ע"ב) דהיכא דכאיב ליה עינא לינוקא אפילו הוא כאב מועט אין מלין אותו בשמיני. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך יורה דעה (סימן רס"ב סעיף ב'). ומבואר בפוסקים שהוא הדין לכל כאב או צער קצת, ואף על פי שאין בכאב ההוא ענין סכנה כלל, כיון שהמילה עצמה יש בה סכנה, וכמו שאמרו בגיטין (נ"ז ע"ב) כי עליך הורגנו כל היום, זו מילה שניתנה בשמיני, ופירש רש"י, דזמנין דמיית, משום הכי חיישינן שמא יצטרף הכאב ההוא לכאב המילה ויסתכן. והכי נמי בחולה שיש בו סכנה, הואיל והוא מסוכן, כל מה שיחסר לו יצטרף החסרון ההוא אל הסכנה שיש לו בלאו הכי ויסתכן יותר. עכת"ד. ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן שכ"ח סעיף ד'). פסק כהמגיד משנה והשלחן ערוך, שעושים בשבת לחולה שיש בו סכנה כל מה שרגילים לעשות לו בחול, אף על פי שאין סכנה כלל במניעת הדבר ההוא, כיון שעל כל פנים החולה יש בו סכנה. ולהלן (שם סעיף י"ג) כתב שהשבת דחוויה היא אצל פקוח נפש ולא הותרה. ובע"כ דסבירא ליה כמו שכתב הרדב"ז הנ"ל, שאפילו למאן דאמר דחוויה יש להקל בדבר. והגאון מליבאוויטש בשו"ת צמח צדק (חלק אורח חיים סימן ל"ח) כתב, והייתי סבור לומר שדינו של המגיד משנה תלוי במחלוקת אם שבת דחוויה היא אצל פקוח נפש או הותרה, והמגיד משנה יש לומר דסבירא ליה שהותרה לגבי פקוח נפש, ומשום הכי עושים לו אפילו דבר שאין בו רק צורך קצת, ואין במניעתו חשש סכנה כלל. אבל הרמב"ם שכתב דחוויה השבת אצל סכנת נפשות, סבירא ליה שלא הותרה, ולא סבירא ליה כלל דינו של המגיד משנה. אלא שמצאתי לרבינו (הגאון רבי זלמן), שגם האומרים שבת דחוויה היא סוברים כדברי המגיד משנה, ולכן בסעיף ד' הביא להלכה דברי המגיד משנה, ושם בסעיף י"ג כתב ששבת דחוויה היא אצל פקוח נפש וכו', ומסיק הגאון הצמח צדק, שלהלכה יש לסמוך על המגיד משנה והשלחן ערוך, ואין להחמיר כלל. ע"כ. גם בספר תהלה לדוד (סימן שכ"ח סק"ד) כתב, שלכאורה מה שכתב המגיד משנה לדעת הרמב"ם שאף על פי שאין במניעת הדבר ההוא סכנה, היינו משום דסבירא ליה ששבת הותרה אצל פקוח נפש, ורש"י שאוסר בזה סבירא ליה שבת דחוויה אצל פקוח נפש, ולא הותרה. אבל אי אפשר לומר כן, שהרי הרמב"ם ריש פרק ב' מהלכות שבת כתב שהשבת דחוויה היא אצל סכנת נפשות. ולכן נראה שאפילו למאן דאמר דחוויה היא כיון שהחולה נהנה מהדבר ההוא הוי בכלל צרכי חולה שיש בו סכנה שדוחים שבת בגללם. עכת"ד. (ומה שהעיר מלשון הרמב"ם שהשבת דחוויה היא אצל סכנת נפשות, יש לדחות, וכמו שנתבאר לעיל). נקוט מיהא שגם הרב תהלה לדוד מסיק שאפילו למאן דאמר דחוויה היא השבת אצל פקוח נפש, יש מקום לדינו של הרב המגיד. והרי זה כמבואר. (ועיין שו"ת הרי בשמים חלק ב' סימן קפ"ט).

[משנת יעב"ץ או"ח סי' מט אות ד עמ' קנה, קנו]

החורב במנחה של יו"כ, כיון שאין חיוב הקריאה תלוי בחטיות כלל, אלא דיומא קא גרים, שיו"כ נחייב בקריאת החורב שחרית ומנחה. אלא שהחכם סופר בעלמו כתב הטעם השני ה"ל, רק להלכה ולא למעשה, והעיקר הוא סומך על הטעם הראשון, שגם מי שאכל פעם אחת, מ"מ הוא חשיב כמתעבה, וא"כ שוב יש לחלק בין חטנית ע"כ לבין חטנית יו"כ, וכמשי"נ.

והנה איתא בפסחים ר"ד ע"ב, אין בין ע"כ ליו"כ, אלא שזכ ספיקו אסור, וזה ספיקו מותר וכו', לקביעת דירחא. ובתוס' שם ד"ה לקביעת, הקשה רש"י דמשמע לקביעת דירחא הן חלוקין, הא לכל דבריהן שוין, וזה יו"כ תוספתו אסור, וע"כ תוספתו מותר. וחירץ ר"י דלא מייירי אלא בדברים דשייכי בחטנית עלמו. וכלאורה צ"ע הלא זה גופיה הוי דברים דשייכי בחטנית עלמו, שחטנית יו"כ מתחיל מצעוד יום בחוספת, משא"כ חטנית ע"כ שאינו מתחיל מצעוד יום.

ונראה דכתב הרמב"ם בפ"א מה' שביחה עשיר ה"ו, כגם ששצות מלאכה זו בין ביום ובין בלילה, כך שצות לטינוי בין ביום ובין בלילה, ונריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וצילוחו, שנאמר ועניתם את נפשותיכם בהשטה להדש בערב, כלומר התחיל ליום ולהחטנות מערב השעה בסמוך לעשירי, וכן צילוח שובה בעינוי מטע מליל אחד עשר סמוך לעשירי, שנאמר מערב ועד ערב חשבתו שצחכם. ועיי' במגיד משנה שם שכתב בדעת הרמב"ם, דאית ליה חוספת רק במלות עינוי, ולא באיסור מלאכה. ואפשר לומר לפי המבואר דקיום הלכות עינוי הוא רק בשלם מערב ועד ערב, משו"ה שייך ציה תוספת, אפי"פ שאין הלכות קדושת יו"כ על החוספת, אלא שהחוספת הוא רק במלות עינוי, היינו שמלות עינוי שחוד מניה היא מערב ועד ערב, זה מתחיל מערב השעה בסמוך לעשירי, וצילוח שובה בעינוי מטע מליל אחד עשר סמוך לעשירי, שנאמר מערב ועד ערב חשבתו שצחכם, כלומר שמלות עינוי שיש ציו"כ, הל על החוספת בכניסתו וצילוחו. אבל איסור מלאכה שיש ציו"כ, הלא כל שעתא ושעתא הוא איסור בפני עלמו, מפני קדושת היום שבו, וגם עשה דשבת שבתון שיש ציו"כ, פשיט הוא שעל כל שעתא ושעתא יש עשה זו, ואפילו אם עבר ועשה מלאכה ציו"כ, מ"מ הוא שוב מזהר בעשה דשבת שבתון, ולכן לא נאמר ציה חוספת, כיון דעל כל עשה ושעה יש איסור בפני עלמו, מפני קדושת היום שבו, א"כ לא שייך למר שאיסור מלאכה שיש ציו"כ הל גם על החוספת, שהרי גם ציו"כ עלמו כל עשה ושעה הוא איסור בפני עלמו, מפני קדושת היום שבו, וזה לא שייך בחוספת, שהרי לא הל על החוספת הלכות קדושת יו"כ.

ולפי זה יולא הידוש לדינא, בחולה שהיה לריך לאכיל ציו"כ, ושבו הבריא שחייב בחטנית רק משום איסור לית כי כל הנפש אשר לא הפונה בעלם היום הזה ונכחה, אבל מלכות עשה של עינוי הוא כבר לא מקיים כ"ל שאין עליו מלות חוספת עינוי צילוח יו"כ, שהרי לא נאמר ציה מערב ועד ערב חשבתו שצחכם.

מצתה הרי יוחא הא דלא קתני באין צין יו"כ לע"כ, שיו"כ תוספתו אסור, וע"כ תוספתו מותר. ונראה שלא שייך תוספת אלא במלות עינוי ציו"כ, שחוד מלכות היא מערב ועד ערב כ"ל, אבל הדין חטנית בע"כ, הלא הוא איסור אכילה ושתייה, שכל שעתא ושעתא הוא איסור בפני עלמו, שגזרו על עירומו של יום ע"כ איסור אכילה ושתייה, וזה לא שייך בחוספת, שאינו יום ע"כ. ובזה שוב ע"כ ליו"כ, שגם באיסור אכילה ושתייה ציו"כ אין דין תוספת, אלא החוספת הוא רק במלות עשה של עינוי שהיא מערב עד ערב. אולם בתוס' בפסחים ה"ל, שפיר הקשו דלמה לא קתני ש"כ תוספתו מותר, דבתוס' לעממיהו צ"ה ע"י ע"א, דתוספת שבת וי"ע הוא מה"ה, וכינוי שיש דין תוספת גם באיסור מלאכה, אפי"פ שכל שעתא ושעתא הוא איסור בפני עלמו, וע"כ ל"ל שחל על החוספת הלכות קדושת שבת לאיסור מלאכה, (ועיי' מה שנבאר לעיל סי' כ"ט) ולכן הקשו בתוס' דלמה לא קתני באין בין יו"כ לע"כ, שיו"כ תוספתו אסור, ובע"כ תוספתו מותר.

ד

והנה בעיקר דברי הבין זיון ה"ל, שצריך לשער באכילה חולה ציו"כ, שלא להאכילו בין כשיעור שיש בו איסור כרת, ובין פחות מכשיעור שע"כ אסור מה"ה, רק מה שמספיק להוליו מספק סכנה נפשית, וקשה מאד לשער כן בכל אכילה ושתייה שיוותן לחולה, ותמה שלא ראה לאחד מהפוסקים ראשונים ואחרונים שכתבו על זה, במה שנוגע לאיסור חמור דכרת, ולריך זהירות ובקיאות יותר משיקר היתר אכילה, שלא יספיקו דברי הרופא שצריך להאכילו דרך כלל, אבל בענין זה לריך לשער דרך פרט בכל אכילה ואכילה, ע"כ.

אמנם נראה דכתב הרמב"ם בפ"ב מה' שבת ה"ד, עושין מדורה לחיה ואפילו ציננת החמה מפני שהנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים, אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. ועיי' במגיד משנה ובהשגות א"ח ובפרק יו"כ תניא בהדיא מחמין חמין לחולה בשבת, בין להשקותו בין להצרותו וכו', ואפשר דבחולה שיש בו סכנה היא ע"ל. ומדבריו נראה שסובר שדברי רבינו הם בחולה שאין בו סכנה, ודחק באפשר דהביא דפרק יו"כ שיש בו סכנה הוא וכו', ואני הייתי סבור לפרש דחיה דוקא חוץ שצטב וכו', וחולה לענת רבינו אפילו יש בחולי סכנה, אין צננה סכנה, ואפשר בצנדיה וכו', אבל אני מצטל דעתי מפני דעתו, לפי שאם הוא שיש בו סכנה, הא משמע דלכל תרכי מחללין, ואפי"פ שאין צמניעת דבר שעושין לו סכנה, ע"כ. וצילוח דברי המגיד משנה הוא, דכתב הרמב"ם שם פ"ב כ"ב, כלו של דבר שבת לצני חולה שיש בו סכנה, הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא לריך להן. וכיון שהוא כחול, א"כ לכל תרכי מחללין, ואפי"פ שאין צמניעת דבר שעושין לו סכנה, אלא שעושין לו כל הדברים שהוא לריך להן כמו בחול.

אלא שהכ"מ שם בפ"ב מה' שבת ה"ד, כתב על דברי המגיד משנה, ואני אומר דמדברי רש"י משמע דכל

שאין צמניעת אותו דבר סכנה אין מחללין עליו את השבת, ואפשר שרבינו סבור כן, ומיירי בחולי שיש בו סכנה, וכמו שהיה סבור הרב המגיד. ועיי' צ"י אור"ח סי' שכ"ה, שהביא את שיטת רש"י, ואת שיטת המגיד משנה ה"ל, ולא הכריע בדבר.

אולם צ"ע הלכות שבת סי' שכ"ה ס"ד כתב, מכה של חלל אינה זריכה אומד וכו', עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול. ובמג"א סק"ד, כל שרגילים, משמע א"ע"פ שאין בו סכנה צמניעת הדבר ההוא (מ"מ צ"י). הרי מצוה שהש"ע הכריע להלכה כדעת המגיד משנה, דחולה שיש בו סכנה, לכל זרכיו מחללין, וא"ע"פ שאין צמניעת דבר שעושין לו סכנה. ועיי' ביאור הלכה שם סי' שכ"ה ס"ד, שהביא דעה הרבה שיטות של ראשונים, עיי"ש.

והנה כתב הרמב"ם צ"ע מה' שבת ה"א, היוולדת כשטרעת לילד הרי היא צמניעה נפשות ומחללין עליה את השבת, קוראין לה חכמה ממקום למקום וכו', ואם הייתה זריכה לגר צעקה שהיא צועקת בצבליה מדליקין לה את הנר, ואפילו הייתה סומא מפני שדעתה מהיישבת עליה בנר וא"ע"פ שאינה רואה וכו', וכל שאפשר לעשות משנין צעקה הבאה, כגון שהביא לה חרצתה כני תלוי צעקה ואם אי אפשר מצוה כדרכה. ועיי' במגיד משנה, וכתב הרמב"ן ז"ל ושמישין מינה דכל זרכי חולה א"ע"פ שיש בו חולי הסכנה, היכא דאפשר למעבד לה למלאכה צמינו, שלא יתחלל זה שבת משנין ואין מחללין, והוא שלא יתאחר זרכו של חולה כלל צמינו זה וכו', ומלשון רבינו ז"ל נראה שאין חולה שיש בו סכנה צמניעה, אלא כחיה, וכו' שכתב הרי היא צמניעה נפשות, ולא הזכיר השינוי בחולי שיש בו סכנה, וכתב למעלה כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה, הרי הוא כחול לכל הדברים וכו'. והעטס דזה נראה מפני שכאז היוולדת וחבליה הם כדבר עבדי לה, ואין אחת מהלך מחת מחמת לידה, ולפיכך החמירו לעשות במקום שאפשר, ולא החמירו בחולה, ע"כ.

ויש להביא ראיה לדעת הרמב"ם, דתניא בצרכות ג"כ ע"א, אור של חיה ושל חולה מצרכין עליו. והיינו משום שהוא אור של היתר, שהרי מותר להדליק את הנר בשבת לצורך חיה וחולה. ולכאורה ל"ע דלמה קתני חיה וחולה, הלא צתרווייכו חד עעמא הוא משום סכנה נפשות. וגם חיה חולה של סכנה היא. אמנם לפי מש"כ המגיד משנה צדעה הרמב"ם אחי שפיר, שהרי חלוקים הם בדיניהם החיה והחולה, דחיה היא רק צמניעה נפשות, היינו שיכולה לבוא לכלל סכנה, ולא שהיא כבר צמניעה, ולכן צחיה החמירו לעשות במקום שאפשר, ולא החמירו בחולה. ואשר עיי' קתני שגם אור של חיה מצרכין עליו, והיינו שלא רק אור של חולה מצרכין עליו, שהוא כחול לכל דבר, אלא אפילו על אור של חיה מצרכין עליו, כיון שהולק צחיה. ולפי"ז מדויק הו' דכתב הרמב"ם צפ"כ"ט מה' שבת כ"י, אור שהולק בשבת לחולה ולחיה מצרכין עליו צמנאלי שבת. הרי הרמב"ם שיהי' מלשון הצריחה

דקתני אור של חיה ושל חולה, והרמב"ם שיהי' והקדים חולה לחיה, והיינו שלא רק אור של חולה מצרכין עליו, אלא אפילו אור של חיה מצרכין עליו.

ונראה ציסוד דצרי הרמב"ם, דבחולה שיש בו סכנה א"ע"פ שאפשר לעשות צמינו, לא החמירו לעשות צמינו, דהרמב"ם לטעמיה לפי דצרי המגיד משנה צפ"כ מה' שבת ה"ד ה"ל, דס"ל דבחולה שיש בו סכנה לכל זרכיו מחללין, א"ע"פ שאין צמניעת הדבר שעושין לו סכנה. והיינו שאלל חולה שיש בו סכנה, השבת הוא כיוס חול לכל דבר, וכמו שצחול עושין לו כל זרכיו, כך עושין לו בשבת, א"כ הי"ב לגבי שינוי, דכמו שצחול עושין לו צלל שינוי, כך בשבת עושין לו צלל שינוי.

אמנם הרמב"ן סובר דא"ע"פ שצחולה שיש בו סכנה עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול, כמו שנפק צמי"ע ה' שבת סי' שכ"ה ס"ד ה"ל, ומקור הדברים הוא הרמב"ן בחורת האדם, (עיי' דבר הגולה סק"י) והיינו דלכל זרכיו מחללין, א"ע"פ שאין צמניעת הדבר שעושין לו סכנה, מ"מ היכא דאפשר למעבד לה למלאכה צמינו, שלא יתחלל זה שבת משנין ואין מחללין, והוא שלא יתאחר זרכו של חולה כלל צמינו זה. ונראה משום דזרכו של החולה הלא הוא הדבר שעושין לו, ולא ע"ס המלאכה, א"כ היכא דאפשר למעבד לה למלאכה צמינו שלא יתחלל זה שבת, ולא יתאחר זרכו של החולה צמינו זה, שוב ע"ס המלאכה שיש בה חילול שבת, אין זה זרכו של החולה, ולא הוי שבת כחול אלל חולה שיש בו סכנה, רק לכל הדברים שהוא זרכי לה, ולא לדברים שאין לו צכן לזרך כלל, ועוד יתבאר להלן.

מצתה נראה לפי הכרעה הש"ע ה"ל, שחולה שיש בו סכנה, לכל זרכיו מחללין עליו את השבת, וא"ע"פ שאין צמניעת דבר שעושין לו סכנה, וא"כ בחולה שאוכל ציוב"ב, שהוא חולה שיש בו סכנה, הרי לכל זרכיו הותר לו איסור אכילה ציוב"ב, וא"ע"פ שאין צמניעת אכילתו שום סכנה, והיינו משום דאלל חולה שיש בו סכנה יוב"כ הוא כיוס חול, ולכן אין להקפיד ולעטר צאכילת חולה ציוב"ב, שלא להאכילו רק מה שמשפיק להו"אחו מספק סכנה נפשות, כמש"כ הבנין ליון ה"ל, אלא שמוחר לו לאכול ולשתות כפי זרכו ציוס חול, שהוא לצורך צריאותו, ואפילו שאין צמניעת אכילתו משום סכנה.

ונראה עוד דזה, שאפילו לשיטת רש"י שהביא הכ"מ צפ"כ מה' שבת ה"ד ה"ל, דכל שאין צמניעת אותו דבר סכנה אין מחללין עליו את השבת, ולכאורה לשיטת זו יש יסוד לדצרי הבנין ליון ה"ל. אמנם יש לומר דשאני היתר אכילה ציוב"כ בחולה שיש בו סכנה, מהיתר חילול שבת צצביל חולה שיש בו סכנה. דכתב הרמב"ם צפ"כ מה' שבת ה"א, דחיה היא שבת אלל סכנת נפשות כשאר כל המצות, לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל זרכיו בשבת וכו', שספק נפשות דוחה בשבת. ועיי' צכ"מ דחיה היא שבת וכו', צפרק כי"ד לולין אופלוגו תנאי עומאה אם דחיה היא צציצור או הותרה, ופרש"י דחיה א"ע"פ דאכשר רחמנא למיחי צטומאה לאו היתר גמור

גמור הוא, אלא היכא דלא משתכחי טבורים, וכיון דלאו
היתר גמור הוא צעיר לין לרזויי. ומשמע בגמרא דהלכה
כמי"ד דחויב היא, וכן פסק רבינו צפ"ד מהי ציאה מקדש.
ומשמע דכי היכי דאיפליגו בטומאה, היי אפליגו בשבת
לגבי חולב אם היא דחויב או הותרה, וקוי"ל כמי"ד
דחויב, וכ"כ הרשב"א והר"ן שהשבת דחויב היא אלל
חולב ולא הותרה.

וכן הביא הקרבן נתנאל פרק יוה"כ סי"ד סק"ג, על דברי
הרא"ש בשם רבינו מאיר, שחולה שיש בו סכנה אם
לא יאכל בשר, אם יש לפניו נצילה ואין שחוט אם לא נשחט
בשבת, כיון שהחירה תורה פיקוח נפש היו כל מלאכה
שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאילו עשה
בחול, וביבא דאיכא תרי איברי מאכילין אותו הקל,
ושחוטע המאכל מותר, אבל הנצילה המאכל עלמו אסור.
וכתב הק"ק בשם ש"ת הרשב"א סי' תרפ"ט, שזה הגוי
במהלוקת אם נאמר שבת הותרה אלל חולה הוא בדברי
הרי"ב (שכל מלאכה שעושה בשבת, בשביל חולה שיש בו
סכנה, כאילו עשה בחול.) אבל אם נאמר דחויב אלל
חולה מאכילין אותו נצילה. והנה הרמב"ם פ"ג מהי שבת
כתב, דחויב היא שבת אלל סכנת נפשות וכו', וגבי טומאה
צפ"ד מהי ציאה מקדש פסק הרמב"ם ג"כ דדחויב אלל
ציבור, אי"כ בשבת כמו כן, ע"כ.

אולם עלם הדבר תמוה מאד, לומר דענת הרמב"ם
ששבת רק דחויב אלל סכנת נפשות ולא הותרה,
שכרי כתב הרמב"ם שם צפ"ד מהי שבת ה"ב, כללו של
דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כהול לג
הדברים שהוא לר"ך לכן. והלא כהאי ליגנא שכחז הרמב"ם
"שכרי הוא כחול" כתב גם הרי"מ ה"ל "כאילו עשה
בחול" וכן זה כתב הרשב"א שהרי"מ סובר ששבת הותרה
אלל הילב ולא רק דחויב, אי"כ מוכח שגם הרמב"ם סובר
ששבת הותרה אלל חולה שיש בו סכנה, ששבת לגבי חונה
שיש בו סכנה "הרי הוא כחול" לכל הדברים שר"ך נהן.

וכן כתב הרמב"ם שם בהלכה ג, ואסור להסתממה
בחוליג שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר אשר יעשה
אוחס האדם וחי צהם ולא שימות צהם, הו למדת שאין
משפטי החורה נקמם צטילם אלל רחמים וחסד ושלום
צטילם וכו'. ונראה צכיינת דברי הרמב"ם, שבת להבמשענו
שמשפטי החורה נאמרו רק צאופן של וחי צהם ולא שימות
צהם, היינו שבמקום פיקוח נפש, לא נאמרו משפטי החורה,
ונמלא שאין זה רק היתר לעבור על משפטי החורה, אלל
הרי זה כאילו לא נצטווה בכלל על משפטי החורה במקום
של פיקוח נפש. ויש צזה נפ"מ נדינא, דהנה בשו"ת עיג
ייע"י אורי"ה סי' מ"ח כתב להסתפק, בחולה שיש בו סכנה,
וכגיע זמן אכילת מלה, ואמרו הרופאים שאם יאכל מלה
יסתכן, והוא אכל כזית מלה, ואח"כ נתרפא עד שאמרו
שרשאי לאכול מלה, או ילא י"ח מה שאכל כזית מלה צעת
שביב מסוכן, או דילמא כיון שביב פטור אז לא ילא ידי
חובתו, ודומה לעתים חלים ועתים שועה, שאם אכל מלה
צעת שעותו, ונפשה חלים דלא ילא י"ת, כדאיתא צרי"ה
כ"ח ע"א, ע"י"ש.

אכן נראה דזה כוונת הרמב"ם ה"ל, שמשפטי החורה
נאמרו רק צאופן של וחי צהם ולא שימות צהם,
היינו שבמקום פיקוח נפש, אין זה רק היתר לעבור על
המלות, אלל הרי הוא כמופקע מן המלות, וזה משום
שמשפטי החורה נאמרו רק צאופן של וחי צהם ולא שימות
צהם. ולפי"ז אם אכל כזית מלה צעת שביב מסוכן, לא
קיים בכלל את המלה של אכילת מלה, כיון שביב אז
מופקע ממלות אכילת מלה, ואם נתרפא הוא שוב חייב
במלות אכילת מלה.

ולפי זה פשוט הוא דענת הרמב"ם, דשבת הותרה אלל
חולה שיש בו סכנה, ואשר ע"כ כתב המגיד משנה
צפ"ד מהי שבת ה"ד ה"ל דענת הרמב"ם, דלחולה שיש
בו סכנה, לכל לרכיו מחללין, ואע"פ שאין צמניעת הדבר
שעושים לו סכנה, והיינו משום דשבת הותרה אלל חולה
שיש בו סכנה, וא"כ הותרה לגמרי והוא כיום חול, שעושין
לו כל לרכיו. והכ"ת שם שחולק על המגיד משנה, זה כתב
לעטמיה שם צפ"ד ה"א, דשבת דחויב אלל חולה שיש בו
סכנה, אבל בשו"ע ה"ל הכריע להלכה דענת המגיד
משנה, דשבת הותרה אלל חולה שיש בו סכנה, ועושין לו
כל לרכיו, ואע"פ שאין צמניעת הדבר שעושין לו סכנה.
ולא דמי דחייב שבת לחולה שיש בו סכנה, להא דטומאה
דחויב ציצור ולא הותרה, שכרי כאן למדים מקרא וחי
צהם ולא שימות צהם, דצמקום פיקוח נפש, הרי הוא
כמופקע מהמלות, ולכן שבת לגבי חולה שיש בו סכנה
הרי הוא כחול. והא דכתב הרמב"ם צפ"ד מהי שבת ה"א
ה"ל, דחויב היא שבת אלל סכנת נפשות כשאר כל המלות,
אין כוונת הרמב"ם דחויב ולא הותרה, אלל שכחז לשון
המשנה, כמש"כ שם המגיד משנה, דחויב היא שבת אלל
סכנת נפשות וכו', צמנה פי' אחרון דיומא, כל ספק
נפשות דוחה שבת.

וכן כתב צו"ת החשב"ץ ח"ג סי' ל"ז ד"ה הרמב"ן, דלא
דמי שבת לעומאה, דאף שטומאה דחויב ציצור,
אבל שבת הותרה צפיקוח נפש, שברי מלינו גם צקצנות
ציבור דשבת הותרה לציבור, וטומאה דחויב היא ציצור,
וכדאיתא ציומא פ"ח ע"א, מה למלאכה שכן הותרה
מכללה, פי לענין עבודה בשבת, וזה הלשון מוכיח דהותרה
ולא דחויב וכו', וכיון דלענין עבודה אסוק תלמודא
דהותרה שבת, ה"ה לענין פיקוח נפש, דהא ציומא פ"ח
ע"א וליף ר"ע דפיקוח נפש דוחה שבת, מעבודה שדוחה
שבת. ק"ו לפיקוח נפש שדוחה שבת וכו', ואי לענין עבודה
אמרינן דהותרה, כ"ש לענין פיקוח נפש. וכן נמי יש
להוכיח מדברי ר"א בן עזריה שם שנמד פק"י ממילה,
ונראה ודאי דשבת הותרה למילה דלאו דחויב בלבד היא,
ואע"פ דלישנא דתלמודא הוא בכל דוכחא מילה נחנה שבת
לידותא אללה, ה"ה שהותרה, שאין צין עבודה למילה
לענין שבת כלום, דשיניהם הותרה שבת דהיא בשבת
וכו', ע"י"ש.

והנה צו"ת יור"ד הלכות מילה סי' רס"ו סעי' י"ד,
יש לחזק שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת
בשבת, שזה ימול וזה יפרע, אלל המל הוא עלמו יפרע.
וברמ"א

וצרמ"א, ולא מלאחי ראייה לדבריו, ואדרבה נראה לי דשרי, דהא מילב דחיא שבת כמו עבודה במקדש, שכמה כהנים היו עובדים ומחללים שבת, דמאחר דשבת ניתן לחרות כרי הוא כחול לכל דבר. ועיי' ביאור הגר"א ס"ק כ"ה, ואדרבה כו', ולגאוריה אין ראייה דעבודה בשבת הותרה, וכמ"ש ביומא מ"ו ע"ג, משא"כ מילב דחוייה היא ממ"ש פ"ה ע"ג, ומה מילב כו', ופיקוח נפש ודאי דחוייה היא כמ"ש הרמב"ם רפ"ב דה' שבת וכו', כ"כ.

וגראה פשוט בדעת הרמ"א, דסיביר כמ"ש"כ החשפ"ץ ה"ל, שלא רק עבודה בשבת הותרה, אלא גם מילב בשבת הותרה, וכ"כ שפיקוח נפש הותרה בשבת, ואין ראייה מדברי הרמב"ם רפ"ב דה' שבת, אלא אדרבה מוכח מדברי הרמב"ם, ששבת הותרה לגבי פיקוח נפש, וכמ"ש.

אמנם כתב הרמ"א בשו"ע יור"ד סוף סי' קנ"ה, ואין מתירין שום דבר איבוד לחולה, אם יוכל לעשות הרפואה צביתר כמו צאיסור, אע"פ שר"ך לשהות קלה קודם שימלא היתור, מאחר שאין סכנה בדבר. ועיי' ביאור הגר"א ס"ק כ"ד, ואין מתירין כו', דקיי"ל דשבת דחוייה היא אלל פקוח נפש ולא הותרה, כמ"ש הרמב"ם ברפ"ב דשבת וכו', עיי"ש.

אכן נראה בדעת הרמ"א דבאמת סובר דשבת הותרה אלל פקוח נפש כ"ל, אלא דהרמ"א אזיל לעמיה דפסק צהלכות שבת סי' שכ"ח ס"י י"ב, כשמחללן שבת על חולה שיש צו סכנה וכו', וי"א דאם אפשר לעשות בלא דחוי ובלא איחור עיי' שינוי עושה עיי' שינוי. וזה דעת הרמב"ן שהביא במ"מ צפ"ב מה' שבת הי"א ה"ג, שאפילו צחולה שיש צו סכנה, היכא דאפשר למעבד לה למלאכה צשינוי, שלא יתחלל בה שבת משנין, והוא שלא יתאחר נרכו של חולה כלל צשינוי זה, וכבר נתבאר לעיל, שגם הרמב"ן סובר ששבת אלל חולה שיש צו סכנה, הוא כחול לכל הדברים שהוא נריך לבן, והיינו דשבת הותרה אלל פיקוח נפש, אלא שהשבת הוא כחול רק לכל הדברים שהוא "נריך" לבן, ובלא החולה אינו נריך לעלם המלאכה, רק להדבר שעושין לו, וכיון שאפשר לעשות לו את הדבר צשינוי, שז ענש המלאכה שיש בה חילול שבת אינו נריך החולה, וזהו דפסק הרמ"א ה"ל, שאין מתירין דבר איסור לחולה אם יוכל לעשות הרפואה צביתר וכו', והיינו משום שהאורך לחולה הוא הרפואה, ולא הדבר האסור, וכיון שאפשר לעשות את הרפואה צביתר, שז אכילה האיסור אינו נריך החולה.

וגראה דזה תלוי צבירי לישנא בגמרא יומא ד"ו ע"ג, אימתר עומאת המת ר"ג אמר הותרה היא ציצבור, ור"ש אמר דחוייה היא ציצבור, היכא דאיכא עמאין ועבורין צבהוא צית אב כר"ע לא פליגי דטבורי טבדי עמאי לא טבדי, כי פליגי לאטבורי ולאטווי טבורי מצית אב אחרונא, ר"ג אמר היתר הוא ציצבור ולא מהדריקן, ור"ש אמר דחוייה היא ציצבור ומהדריקן. איכא דאמרי אפילו היכא דאיכא טבורין ועמאין צבהוא צית

אב פליג ר"ג ואמר טבדי נמי עמאין, דכל עומאת מת ציצבור רחמנא טרייה.

מעשה נראה דהרמב"ם הלא פוסק צכ"מ כלישנא צהרא, אי"כ אם אמריין הותרה, הרי אפילו היכא דאיכא טבורין ועמאין צבהוא צית אב, טבדי נמי עמאין דרחמנא טרייה, ולא מהדריקן אטבורין, וא"כ אע"פ שלגבי עומאת ציצבור, פסק צפ"ד מה' ציאת מקדש ה"ט"ז, שהוא רק דחוייה ולא הותרה, אלל לגבי שבת אלל פקוח נפש הרי פסק דהותרה כ"ל. ולכן פסק צפ"ב מה' שבת הי"א, דצחולה שיש צו סכנה לא החמירו לשנות, והיינו כלישנא צהרא ציומא כ"ל, דאי אמריין הותרה, אפילו היכא דאיכא טבורין ועמאין צבהוא צית אב, טבדי נמי עמאין דרחמנא טרייה, וה"ה דרחמנא טרייה שבת אלל פיקוח נפש, ואין נריך לשנות.

אולם הרמב"ן דפסק דגם צחולה שיש צו סכנה אע"פ שהותרה, מ"ו אם אפשר לשנות נריך לשנות, היינו דסיביר כדעת החוס' צפ"ז ד"ז פ"א ד"ה צ"ג, דצ"מ הלכה כלישנא קמא, וא"כ הא דאפשר לשנות, הרי זה כדאיכא עמאין ועבורין צבהוא צית אב, דכ"ע לא פליגי דטבורי טבדי, עמאי לא טבדי.

ובזה יהא ניהא הא דכתב הרמב"ם צפ"ב צצבת, המכבד את הגר וכו', או מפני החולה ש"ן פפור וכו', ואם צצביל החולה שישן מותר וכו', וזה החולה הוא חולה שיש צו סכנה, וצחנאי שאי אפשר להזיחו למקום אחר, או להסתיר האור ממנו. ועיי' ביאור הלכה הנבות שבת סי' רע"ח, שהביא צצם המחזירי, שגם צאפשר להפסיק צמחילה, אפ"ה מותר לכבות את הגר צחולה שיש צו סכנה, אפילו לר"י דמלאכה שא"ל לגופה הי"ב, עיי"ש. ולגאוריה ל"ע על הרמב"ם, הלא צפ"ב מה' שבת ה"ב, כתב סתמא דצחולה שיש צו סכנה מדליקין לו את הגר, ומכבין מלפניו את הגר, ולא כתב צחנאי זה שהוא צאי אפשר להזיחו למקום אחר, או להסתיר האור ממנו, והיינו דהרמב"ם לעמיה כמ"ש"כ המגיד משנה שם הי"א, דצחולה שיש צו סכנה אין נריך להחמיר ולעשות צשינוי, משום דשבת לגבי חולה שיש צו סכנה, הוא כחול לכל הדברים.

אמנם נראה לפי המבואר הרי זה תלוי צבירי לישנא בגמרא יומא ה"ג, וא"כ צצב"מ דהרמב"ם מפרש את המשנה, הרי נריך לפרש גם לישנא קמא ציומא ה"ל, דהיכא דאפשר לעשות צשינוי לא מחללן עליו את השבת, משו"ה כתב דהא דקתני דמכבין את הגר מפני החולה שישן, שהוא צאופן שאי אפשר להזיחו למקום אחר, או להסתיר האור ממנו, אלל להלכה דפסק כלישנא צהרא ה"ל, לכן כתב סתמא דמכבין את הגר, וכמ"ש"כ המחזירי שגם צאפשר להפסיק צמחילה, אפ"ה מותר לכבות את הגר.

עוד כתב החשפ"ץ ח"ג סי' ל"ז ה"ל, צענין מחלוקת הראשונים צחולה שיש צו סכנה, ויש לפינוי צצילה להאכילו

[עמק ברכה יוה"כ אות ג]

כתב בספר "שמירת שבת כהלכתה" בפל"ב סעיף סה: "ומותר להדליק את האור בשביל החולה שבסכנה, אף אם אצל שכנו ישנה מנורה דלוקה, אלא שהעמדתה לרשות החולה תגרום לשכן צער וסבל גדול, כגון ששכנו ישן ויש צורך להעיר אותו". ועוד כתב שם בסעיף עד: "ומותר לכשל עבור חולה שבסכנה שדרוש לו אוכל חם או שתיה חמה, אף אם אצל שכנו ישנו אוכל חם ושתיה חמה, אלא שהעמדתם לרשות החולה תגרום לשכן צער וסבל גדול כגון ששכנו ישן ויש צורך להעיר אותו או שהלה יישאר ללא אוכל ושתיה חמים בשבת, וגם אין השכן או כל אדם אחר חייבים מעיקר הדין למסור בשבת את האוכל שהכינו לעצמם, כדי למנוע בישול עבור החולה שבסכנה, אם ע"י מסירתם לחולה יישארו הם ללא אוכל חם בשבת". דינים אלה הובאו שם בשמי, והיות ששמעתי מגדולי תורה בכתב ובע"פ שלדעתם זה תמוה, וגם ערער ע"ז הגאון מוהר"פ אפשטיץ ז"ל בסידור מנחת ירושלים שנדפס ע"י ידידי הר"ד ישעי' דבורקס הי"ו, וז"ל: "אינני מסכים עם זה, וגם השכן מחויב לעשות להצלת נפשו של אחר, אף אם סובל קצת, וכיו"ב כתב בשו"ת הרדב"ז סי' ס"ז וסי' ק"ל, הובא בארחות חיים להמהרש"ם סי' שכ"ח דאפילו היכי דהחולה בעצמו יכול לעשות העבירה מ"מ מותר לאחרים לחלל שבת עבורו כיון דכל אדם חייב להצילו עיי"ש, וכ"כ מפורש באו"ה ברין פק"ג ובא"ר סי' שכ"ח עיי"ש" עכ"ל, וכמו כן העיר על האמור שם בפרק מא סעיף כב: "חוטאי חשמל שנפלו ברחוב ויש חשש שיגע בהם אדם, מותר להזעיק את חברת החשמל על מנת להפסיק את הזרם, ואין חיוב מעיקר הדין לעמוד שם במשך כל השבת כדי להתרות בכני"אדם לבל יגעו בחוטאים ויבואו לידי סכנה" וכתב שם בזה"ל: "איני מסכים עם זה, אפשר להעמיד אדם שיהיר או לתלות שלט מוכן באותיות "סכנה לנגוע", ואפילו ע"י גוי כשהוא מיוחד לישראל, ג"כ אינו כדאי כשאפשר כדלעיל" עכ"ל. וכן העיר על הדין שבפרק מ סעיף עב שמותר לכל אדם לטלפן לאמבולנס ע"מ להעביר חולה שיש בו סכנה לבית החולים "ואין הוא חייב להטריד שכן בעל מכונית שומר שבת בהסעת החולה, אם יצטרך שכן זה להשאיר מנותק מבני ביתו במשך כל השבת, או אם יצטרך לקום משנתו בשביל נסיעה כזאת", וכתב ע"ז: "הרי בהצלת נפשות כל המקרים הרי זה משובח ומה בכך שישאר מנותק מביתו וסובל קצת, ומה שאחר מחלל שבת ועובר עבירה כגרימתו בלא צורך הרי הוא גורם לו איסור" עכ"ל. אולם בדברים הנוגעים לפקו"ג

אין חולקין כבוד, ואנכי בעניי על משמתי אעמודה שכנים הם הדברים וכן ראוי להורות, אשר על כן הנני לבאר טעמי הדברים ומתוך כך יתבארו בע"ה עוד דברים חשובים הנוגעים לפקוח נפש.

א.

בשו"ע יו"ד סי' שע"ד ס"ב פסק הרמ"א לענין טומאת כהן לקבורת מת מצוה וז"ל: "אם אינו מוצא שיקברוהו רק בשכר אינו חייב לשכור משלו אלא מטמא אם ירצה", והמקור הוא מהרשב"א והריטב"א והנמ"י במס' יבמות שכתבו דין זה כדבר פשוט שאין צריך כלל ראייה ולא מצינו מי שחולק על זה, ואף שהתוס' כתבו במס' נזיר מג ע"ב, בד"ה והאי, דאם יש לו לשכור אחרים לא יטמא, שאני התם דמירי בכך על אביו דכיון שאף אם אביו עני והבן לא ירש ממנו כלום ג"כ נקטינן שמוטל על הבן להוציא ממון כדי לקבור את אביו כמבואר בב"ש אבה"ע סי' קיח סק"כ וכ"ש כשהוא גם יורשו ויכול לקבורו מהממון שירש, לכן גם כשחסר אבר מהאב אשר מדין קרוב אסור לו להטמא מ"מ חייב שפיר להוציא ממון ולשכור אחרים שיתעסקו בקבורתו ולא חשיב כלל מת מצוה הואיל והבן חייב בכך, משא"כ בסתם אדם שמצא מת מצוה כיון שאין ממנו משועבד לקבורתו ורק משום כבוד הבריות יש עליו מצוה לטפל בקבורתו, לכן אף אם כהן הוא אינו חייב להוציא ממון משלו ולשכור אחרים אלא הוא עצמו רשאי להטמא לו כדן מת מצוה. וכן מבואר באחרונים, עיין במשמרת שלום על שמחות באות מ' ס"ק צ"ג ובאות ק' ס"ק כ"ז, וכעין חילוק זה כתב שם הרשב"א עצמו ביבמות פט ב'. וז"ל: "ככהן אצל מת מצוה כשאין אחרים רוצים לקבור אלא בשכר שאין אתה מחייב את הכהן לשכור ושלא יטמא אלא מטמא הוא וא"צ לשכור, משא"כ באחותו בעולה או באשתו פסולה שהן מוטלין עליהן לקבור בממונן וכיון שכן שוכר וקובר ואינו מטמא" עכ"ל.

הרי חזינן דאע"ג שפשוט הדבר שהמוצא מת מצוה אשר אי אפשר לקבורו אלא ע"י הפסד ממון דודאי חייב המוצא להוציא עד חומש מנכסיו כדי לקבורו, שהרי קבורת מת מצוה רוחה לאוין ועשין חמורין שבתורה וכ"ש שצריך להוציא על כך לכל הפחות עוד חומש, וקל וחומר הוא ממ"ש הרמ"א כיו"ד סי' שסח ס"ב שחייבין להוציא ממון להציל קברים מיד עכו"ם, ואפ"ה אם הכהן עצמו יכול לקבור בגופו אמרינן דאינו חייב לכבדו משלו אפילו

שמירת שבת כהלכתה פל"ב אות כב והע' פא, אות סג והע' קעד

עד לאחר צאת השבת, יש לציית לפקודתו אפילו באיסורי תורה (עג), גם כשאין הרופא שומר שבת או שהוא נכרי (עד) (וראה להלן סעיפים מח, נב, נז, סג ועוד).

הקלה על החולה וחיוקו

כב. כל דבר שאינו קשור דוקא לרפואתו של החולה המסוכן, אך יש בו צורך גדול כדי להקל עליו (עח) או כדי לחזק ולרענן אותו (עו), עושין אותו בשבת גם כאשר עשייתו כרוכה באיסורי תורה (וראה להלן סעיף כח), אף אם ברור שאין במניעת הדבר ההוא מן החולה המסוכן כדי להגדיל את הסכנה הנשקפת לחולה (וראה להלן סעיפים נז, עב, פא, פג ועוד).

טיפול חיוני שאפשר לדחותו

כג. כל דבר שבשל מניעתו, דהיינו אם לא יעשהו כלל, תהיה נשקפת סכנה או חשש סכנה לחולה, ומאידך ברור שאין צורך לעשותו דוקא בשבת, כגון שהוא סמוך למוצאי-שבת וניתן לדחותו לאחר השבת, כי אז - אם יש בעשיית הדבר הזה משום איסור תורה, אין עושין אותו, ואם יש בו רק איסור דרבנן * - עושין אותו (עז), אך אם אפשר (עח) - לא יעשו גם איסור דרבנן כי אם בשינוי, דהיינו שיעשהו באופן שונה מאשר בחול (עט) (וראה להלן פרק מ סעיפים לד מו מט ועוד). ואמנם אם דחיית הטיפול קשורה בכאבים רבים, מחללים את השבת גם באיסור תורה, כי היתר מניעת הכאבים גם היא חלק מן דיני פיקוח נפש (פ).

* ומן הראוי להתייעץ עם מורה הוראה כדי לברר, מהו איסור תורה ומה אינו אסור אלא מדרבנן.

כד. כל דבר שיש בו איזה שהוא צורך לחולה המסוכן, בין שהדבר נוגע לרפואתו ובין שהדבר נוגע להזנתו ולשאר צרכי גופו, אם אין במניעתו מן החולה כדי להחמיר את מצבו או למעט את סיכויי להתגבר על מחלתו - מחללין עליו את השבת באיסורי דרבנן בלבד * (פא), וגם כאן, אם אפשר, לא

צרכים לא חיוניים של חולה מסוכן

* וראה הערה בסעיף הקודם.

דאפי' נתברר שנכשלו המאמצים, אין זה חילול שבת שחייב עליו קרבן. (עג) עיין שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רס, דהרוצה לאכול מצה ומרור בליל הפסח בניגוד לדעת הרופא, שאומר שיש בזה משום סכנה, אינו רשאי לאכול וכ"ש דאסור לברך, ולא הוה אף מצוה הבאה בעבירה, שהרי מצוה וחיוב אין כאן, ואין כאן אלא עבירה, ע"ש, וי"ל דהה"נ לגבי מצות שתיית ארבע כוסות בליל הסדר. (עד) סי' שכח סעי' י ובמ"ב ס"ק כה, ועיין בברכ"י בשו"ת ברכה ס"ק א, ועכ"פ מספק פקו"נ לא יצא, ומחללין עליו את השבת, ועיין להלן פ"מ הערה א. (עח) סי' שכח בשעה"צ ס"ק יא. (עז) שם סעי' ד בכיה"ל סוד"ה כל. (עו) ע"ש במ"ב ס"ק יד ובכיה"ל ד"ה כל, דאין עושין אותו בשבת אלא כחושאיב"ס. וע"ש בארחות חיים סוס"ק יא, ועיין במנחת שלמה ח"א סי' ז סוף אות א. (עח) עיין סי' שכח במ"ב סוס"ק קב. (עז) ע"ש במ"ב ס"ק יד וע"ש סעי' יז, והלכה כדעה השלישית, ע"ש במ"ב ס"ק נז, ועיין להלן פ"ג הע' כג. (פ) שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, ועיין להלן הערה קנז, וראה גם שו"ת אג"מ חו"מ ח"ב סי' עג ס"ק ט. (פא) סי' שכח סעי' ד במ"ב ס"ק יד ובכיה"ל ד"ה כל, וע"ש שו"ת חלקת יואב סי' יד, ובעיקר דברי השו"ע יל"ע, שהרי הוא סובר כדעת המ"מ, דכל שרגילים לעשות לחושיב"ס בחול, עושין גם בשבת, אע"פ שאין סכנה במניעת הדבר ההוא, וא"כ למה הוא מחמיר בענין יוהכ"פ בסי' תריח סעי' ז להאכיל את החושיב"ס מעט מעט כדי שלא יצטרף לשיעור, והלא האכילה מכלל צרכיו של החושיב"ס היא, ובעצם יש להקשות כן גם על המ"מ, דעיין פ"ב מה' שביתת עשור ה"ח ד"ה ואם. אח"ז מצאתי בשו"ת אב"ג או"ח סי' תנג שנוגע בשאלה זו, וכן בדעת תורה סי' שכח סוסעי' ד בשם שו"ת שו"מ וב"נעם" ח"ה וספר מועדים וזמנים ח"א סי' ס.

הדלקת אור
לצורך חולה
שיש בו סכנה

סג. בכל מקרה שמתקשים לעשות את הדרוש להצלת החולה שבסכנה מפאת החשיכה או בגלל תאורה שאינה מספיקה, מותר להדליק אור * (קסח). וכן מותר להדליק אור כדי שהחולה שבסכנה לא יפחד מחשכת הלילה (קסט), או כדי שירגיש, ששמים לב אליו, ולא תהיה לו הרגשה של הזנחה וטיפול שלא כראוי שעלולה להשפיע לרעה על מצב בריאותו (קעו).

אם אפשרי הדבר - ידליק את האור בשינוי, שלא כדרך שעושה בחול, כגון שידליק את מאור החשמל במרפקו, או בגב היד או באחורי האצבעות, ולא ביד (קעא).

* וחייבים להדליק מבעוד יום אור סמוך לחדר החולה, וכדלעיל סעיף לד. כדי שיוכלו לספל בו לעת הצורך גם בשעות הלילה.

מנורה עם
דרגות שונות
של עוצמת
האור

סד. אם נמצאת במקום מנורה חשמלית שיש בה דרגות שונות של עוצמת אור (מיני-אור, עמעם), עדיף להשתמש בה, כדי שבמקרה שהאור יפריע לחולה, יוכל להנמיך אותו על ידי שינוי העוצמה, ולא יצטרך ממש לכבות (קעב).

הבאת אור
לחולה

סה. אם יש צורך באור בחדר החולה, ובחדר אחר נמצא נר דלוק ואי-אפשר להעביר את החולה לשם - יעביר את הנר מחדר לחדר ולא ידליק נר אחר (קעג), שכן אין בהעברת הנר מחדר לחדר אלא איסור טלטול מוקצה, ויש למעט בחומרת האיסור עד כמה שאפשר, אלא-אם-כן תאורת הנר שבחדר השני אינה מספיקה או שהדבר דחוף וכל עיכוב עלול לסכן את החולה. ומותר להדליק את האור בשביל החולה שבסכנה, אף אם אצל שכנו ישנה מנורה או נר דולקים, אלא שהעמדתה לרשות החולה תגרום לשכן צער וסבל גדול, כגון ששכנו ישן וצריך יהיה להעיר אותו (קעד).

(קסח) סי' רעח בביה"ד ד"ה לכבות. (קסט) וכדלעיל סעי' לו. (קעו) ע"ש ובהערה פד. (קעא) וכדלעיל סעי' כח. (קעב) שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דגם לשיטת החו"א, סי' נ ס"ק ט, שבהדלקת החשמל או כיבוי יש בו משום בונה או סותר, אבל בני"ד הרי החשמל היה דלוק ונשאר דלוק. (קעג) דומיא דכיבוי האור, סי' רעח במ"ב ס"ק א. (קעד) ואף להסוכרים ששבת רק דחוויה, ולא הותרה, אצל פקו"נ, מ"מ אין חיוב להצטער אלא בשביל הצלת נפש ולא כדי למנוע מלאכה הנעשית בהיתר לצורך פקו"נ, וכמו שמוחר לכל אדם להרוג בשבת את הבא במחלת לגגוב ממון חברו, ואין עליו שום חיוב לפייסו בממון כדי למנוע רציחה וחילול שבת. וגם נראה, דאף אם בפקו"נ רק דחוויה היא בשבת ולא הותרה, מ"מ משום חומרא דהצלת נפשות, כמעט שעשו אותה ברוב המקומות כאילו ממש הותרה. וגם נראה, דבני"ד אפשר דיש לחשוש שיהיו ח"ו כאלה אשר ימנעו מלהיכנס אל חושיב"ס, כדי שלא יצטרכו ליתן לו את הנר והמים החמים שלהם. שוב ראיתי בשו"ת משנה שכיר סי' נב דסוכר בפשיטות שלא כדברינו, והוא חולק על בעל התבואות השהיה ח"ה שהסתפק בכך, אולם לפענ"ד אין דבריו מוכרחים, ועיין גם שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' יד בחולה שיב"ס שצריך לתאנה ויש לאדם אחר תאנה תלושה בבית יכול לומר, "אני צריך התאנה התלושה עבורי", וממילא רשאי לתלוש עבור החולה המסוכן, אף שאין ראוי להתנהג כן, כל זה שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל. וע"ע בהשגתו של הגר"פ עפשטיין זצ"ל על קונטרס הרפואה בסידור מנחת ירושלם

הערה 10 ומש"כ עליו הגרש"ז זצ"ל במנחת שלמה ח"א סי' ז אות א. (קעוה) וכדלעיל הערה צב. (קעוו) סי'

[קובץ הערות ס"י יח החל מאות ה]

בעקבי הצאן ס"י ט אות ג

ג] במנחות (סד.) מבואר דבעינן כונת
הגברא להיתר פקו"נ. והנה ברופא המטפל
בחולה ישראל מסתמא היינו כונתו, אפילו אינו
מתכוון לשם כך להדיא. ע"י משנה ברורה (סי'
ס סק"י) בשם החי"א כעין זה. אך במטפל
בנכרים, שיסוד היתר הפקו"נ הוא לא פק"נ
הנכרי אלא פקו"נ עצמו ושל כל כלל ישראל,
אשר זה הענין איננו מוכח מאליו מתוך מעשיו,
מסתמא בעינן שיתכון לשם כך להדיא. ואולי
לא סגי במתכון לכך בטיפולו בנכרי הראשון
ולומר אח"כ שכל העושה על דעת ראשונה
הוא עושה, דזה שייך רק בגומר הגט שהתחיל
לכתוב לשמה, או בגומר עבודת הקרבן שהתחיל
לשמה, ולא במטפל בשני חולים נכרים נפרדים.

שו"ע ס"י שו"ט

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו

סעיף ט

(מ' יז ט') אסור לומר לא"י שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיבואו להספידו, אבל חולה דתקיף ליה
עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו, (מא) יח ודאי שרי.

נכרי

סי' של ס"ב מג"א וא"א סק"ה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן של

סעיף ב

* (ח ד ג) כותית ה אין מילדין אותה בשבת, אפי' בדבר ו שאין בו חילול שבת.

מגן אברהם סימן של

ה (פמ"ג) אין מילדין. דליכא איבה דיכלו לומר דמי שאינו משמר שבת אין מחללין עליו משמע דאי איכא למיחש לאיבה שרי אם אין חילול שבת:

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן של

ה אין. עיין מ"א. דהיכא דעכו"ם יודע שזה אין חילול שבת וליכא להשמט, שרי בשכר (צ"ע קצת, דיכול לומר שכר שבת אסור לדידן) אם אין חילול שבת. ואם [מותר לעבור] איסור דרבנן משום איבה, צ"ע, עיין סימן שכ"ה במ"א אות ו'. ומשמע לכולי עלמא אם יש לחוש לאיבה בין אומות העולם מתירין שבות דרבנן ממש, וכל שכן מראית עין, וביו"ד [סימן] קי"ב בש"ך [סי"ק] כ"ה כ"ו איבה בין ישראל לחבריה אין מתירין כי אם בפת עכו"ם, יע"ש, ושאני איבה דאומות העולם, וצ"ע:

שו"ת חת"ס יו"ד סי' קלא וח"מ סי' קצד

[דברי חיים או"ח ח"ב סי' כה]

מ"ב סי' של סק"ח

תה"ד פסקים סי' קנו

אג"מ ח"ד סי' עט

בעקבי הצאן סי' ט אות ב